

જરથોશ્તી ફર્જયાત.

લખનાર,
ન. ફ. ખીલીચારીયા.

ખોલાસો.

૧૧૨૧૪

આ નાતું ચોપાન્યું મીં હીનશાહ મહેરવાન ઇરાનીની ફરમાશથી “ એક જરથોસ્તીએ પોતાની હંદગી કેમ ગુજારવી ” એવાં નામ હેઠળ માગ મરહુમ મુગ્ગી મીં નશરવાનજી ફરામજી ખીલીમોરીઆએ લખ્યું હતું, અને તે “ બ્રહ્મે જસ્તે રૂઝે અહુર-મઝ્દ ” તરફથી ૧૯૦૨માં છપાવી પ્રગટ કરવામાં આવ્યું હતું. ત્યાર પછી તેની ખીજ આવૃત્તિ “ જરથોસ્તી ફર્જઆત ” નાં નામ હેઠળ પ્રગટ થઇ હતી. હમણાં મરહુમનાં સંઘળાં પુસ્તકો ખપી જવાથી તે ફરીથી છપાવવાની થયેલી ગોઠવણ મુજબ આ ત્રીજી આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે.

નવસારી

૧-૧૦-૨૩

} અરદશર નશરવાનજી ખીલીમોરીઆ,

મામેક અને અધીપતી ચેરાગ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ].

અનુક્રમાંક ૬૬૨૧૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ સ્થિતિ-જરૂરિયાતની ૬૨૭૫૮

વિષય પૃષ્ઠ ૫૮૪૫૪:૪

“અએવો પથાઓ યો અપહે: વિરુપે અન્યેશામ્ અપંથામ્.”
માર્ગ માત્ર એકજ છે, તે અપોધનો: બીજા સધળા માર્ગો ખોટા.

પ્રસ્તાવના.

જરથોશ્ટી તરીકા મુજબ માણસે સંસારમાં રહી
ધર્મી જીંદગી ગુજારવાની છે. માત્ર સંસારમાં રહેવું અને
ધર્મથી બેદરકાર રહેવું, એ હેવાન્યત કરતાં ઘણી ઊંચી
જીંદગી કહેવાય નહીં; પણ સંસારમાં રહીને ધર્મી જીંદગી
ગુજારવાથીજ માનવી મીનોઈ જ્ઞાન અને અક્ષલમાં ઉચે
ફરજને ચઢી શકે છે. સંસારમાં, તો આ પ્રકારની જીંદગીજ
ઉંચી કહેવાય. સંસારમાં રહી ધર્મી જીંદગી ગુજારવામાં
વધુ ખર્ચ બેસતો નથી, પણ સંસારમાં રહી ધર્મ નહીં
પાલવાથી, અથવા ધર્મ તરફ બેદરકાર રહેવાથીજ, ખર્ચ
વધે છે, મુશ્કેલી વધે છે, દુઃખ વધે છે. કારણ કે ધર્મી
જીંદગી સાદી જીંદગી છે, અને ધર્મ વગરની સંસારી
જીંદગી જંગલી જીંદગી છે.

સંસારની જાંબલો હલકી કરવાને, અથવા તે જાંબલો દુર કરવાને, ખરાં ધર્મજ્ઞાનની જરૂર છે. જો ધર્મજ્ઞાન ખરું હોય અને તે પ્રમાણે ચાલવામાં આવે તો સંસારની ઘણી જાંબલો અને મુસીબતો દુર થાય.

અષ્ટમ્ વોદ્ધુ વહિશ્તેમ્ અસ્તી, ઉશ્તા અસ્તી,
ઉશ્તા અહાઈ દ્યૌત્ અપાઈ વહિશ્તાઈ અષ્ટમ્.

“અષોઘ સૌથી સરસ નેઆમત છે, સુખ છે; સુખ તેને (છે) કે જે સૌથી સરસ અષોઘને વાસ્તે અષો (છે).”

[એરવદ્ ઠા. એ. કાંગાનેા તરબુમો.]

જરથોશ્ટ્રી ધર્મનો મૂળ પાયો અષોઘ ઉપર રચાયલો છે, અને જેમ જેમ આપણે તે અષોઘનો ઝોહોળો અર્થ સમજતા જઈએ છિયે તેમ તેમ આપણે વધારે સાદી જીંદગી ગુજારતાં શીખીએ છિયે, કારણ કે અષો જીંદગી ગુજારવાથીજ હડાપણ વધતું જાય છે, અને જેઓ હડાપણુવાન થઈ ગયા છે તેઓ સઘળા સાદાઈના સરદારો હતા. હડાપણુ અને સાદાઈ, હડાપણુ અને અષોઘ, એટલો નીકટ સંબંધ ધરાવે છે કે તેઓને એક બીજાથી જુદાં પાડી શકાય નહીં.

એક માણસની જીંદગી ગુજારવાની જાહેર રીત તેના બાતેનના આચાર વિચારનું માપ છે. ખરો અકકલવાન કદી પણુ ઈશ્કી હોતો નથી. ઇતરાટ, ઇશ્કીપણું, તકોબરી, છાલકાપણું, એ સઘળું અભિમાનમાંથી પેદા થાય છે, અને

અભિમાન અવિદ્યા અથવા અજ્ઞાનપણું દેખાડે છે. ખરાં જ્ઞાનમાંથી ઉપલા દુર્ગુણો જન્મ પામે નહીં, પણ ખરાં જ્ઞાનમાંથી સાદાર્થ અને અપોર્ધજ ઉત્પન્ન થાય છે, વિષર્ધ, મોજીલી અને બહારથી ખોટા ભપકાવાળી જીંદગી અજ્ઞાનતા અને અભિમાનમાંથી બહાર આવે છે. એટલા માટે એવી જીંદગીનું છેવટ પરતાવેા હોય છે; જ્યારે ખરાં ધર્મજ્ઞાન સાથે સાદી જીંદગી ગુજરવાનું છેવટ પરમ સુખ મળે છે. અપોર્ધ સુખ લાવે છે, અન-અપોર્ધ દુઃખ લાવે છે.

ત્યારે જો જરથોશ્ટ્રી સંસાર મુશકેલ, કઠણ અને દુઃખદાયક માલમ પડતો હોય તો તેનો સખખ અપોર્ધની, યાને, બીજા શબ્દમાં બોલીએ તો સાદાર્થની ગેરહાજરીજ હોવોજ જોઈએ.

એમ હોવાનો સખખ આપણી આજની સંસારી કેળવણી છે. જો આપણને એવી સંસારી કેળવણી આપવામાં આવે કે આપણી જીંદગી ગુજરવાને “ખોદાએ પેદા કીધું તે સઘળું ભોગવવું જોઈએ, તે માટે પૈસા મેળવવા જોઈએ અને તે માટે સાચા કે જીઠા ગમે તે ઉપાયો યોજવા જોઈએ,” તો તે વિચાર ખુદાએ મુકરર કીધેલા કાયદાથી ઉલટો છે. જેઓ એમ બોલે છે તેઓને ખબર નથી કે ખુદામાંથી તો માત્ર અનાસરો નીકળ્યાં છે, તે પણ કેટલાંક બીજાં તુરોની મારફતે; અને માણસના આ કાની દુનિયાંના સુખની કરોડો વસ્તુઓ જે બની છે તે તો માણસે પોતાના ઉપયોગ યાને

સ્વર્થને માટે બનાવી છે. વળી દુનિયામાં ચોતરફ નજર કરતાં માલમ પડે છે કે પૈસાવાળા થવાની સરજત ઘણાજ ઘણાજ થોડા લોકોની હોય છે, અને આદમ જાતનો મોટો લાગ આખી જીંદગીભર ગરીબ અને વચલે વાંધેનો રહે છે, તેથી સઘલાંજ લોકો “બુદ્ધાએ પેદા કીધી તે સઘલી ચીજોનું સુખ લોગવવા” પામતાં નથી, અને તેમ થવાની કાંઈ જરૂર પણ નથી; કારણ કે અધર્મી સંસારની મોજમજાડો અને લાલચો માણસને બુદ્ધાથી દુર રાખે છે, અને જે માણસ ધર્મ છોડી ફક્ત સંસારના મોહમાં લપટાયો તે હમણાં કે હવે પછી, હાં કે ત્યાં, હમેશાં મોહતાજમંદ, હાજતમંદ, ચિંતાતુર અને દુઃખીયારોજ રહેવાનો.

તે છતાં જે માણસ સંસારી જીંદગી ગુજારવાની જાંજલોમાંથી છટકી જઈ માત્ર ફકીરી કે એકલપેટી જીંદગી ગુજારવા ચાહે તે તો હીચકારોજ ગણાય, કારણ કે સંસારજ એક એવું લડાઈનું મેદાન છે કે જેના મધ્યમાં રહી માનવી પોતાના દુર્ગુણો, લોભ, લાલચ, ઇત્યાદી જાગૃત કરી તેને તાળે કરી શકે છે, યા તેમનો પરાજય કરી સ્પેન્ટમેન્ટુની ખાંહેધરી તળે અંધરેમેન્ટુને મારીને અહુર-મજ્દની વધારે નજદીક પોંહોંચી શકે છે.

પણ આ લડાઈ મારવાનું કામ એટલું મુશ્કેલ છે કે તેની સનમુખ એક લશકરી સરદાર કેટલીક ફ્રાજની મદદ લઈ, આજના સુધરેલાં ખાનાંખરાખી કરનાર હથિયારો

સાથ, એક દેશ જીતે છે, તે જીત મુકાબલામાં સેહલીજ ગણી શકાય. સંસારી લડાઈ મારવાનું કામ એટલું બધું મુશકેલ છે, કારણ કે તે આપણને પોતાને એકલે હાથેજ મારવાની છે; પણ જ્યારે તે માર્યા વગર છુટકોજ નથી,—આજે નહીં તો કોઈ કાળમાં, હમણાં નહીં તો હવે પછી કોઈ બીજા રૂપમાં—ત્યારે તે કામ તદખીરથી પાર ઉતારવું તો જોઈયે.

જરથોસ્તી ધર્મ મુજબ માણસમાં સ્પેન્તમેન્યુ અને અંધરેમેન્યુની જે લડાઈ ચાલે છે તે એજ લડાઈ છે. આખરે સ્પેન્તમેન્યુની ફ-તેહ અને અંધરેમેન્યુની હાર થવી જોઈયે. તે માટે જે રસ્તાઓ છે: એક તકદીર અને બીજો તદખીર. આ રસ્તો મુશકેલ છે એમ માની તેને તકદીર ઉપર છોડવાથી આપણા દુઃખનો વખત લંબાય છે; પણ તદખીરથી, વિવેકથી, જો કામ કરવામાં આવ્યું હોય તો, તદખીરથી જેમ એક દેશ જીતનાર જીત મેળવે છે, તેમ આપણા દુઃખનો અંત આપણે જલદી લાવી શકીયે. પણ માનવી જે કામ તદખીરથી બજાવવાનું છે તેને તકદીર ઉપર છોડે છે, અને તકદીરથી મળવાનું જે નિર્માણ થયલું છે તે માટે તદખીરનો ઉપયોગ કરે છે.

જમાનાનાં અનુભવો અને દુનિયાની તવારીખ સાબેત કરી આપે છે કે આ તદખીર સાદી અથવા જીંદગી ગુજરવામાં સમાયલી છે. અસલનો ધરાની સુખી હતો “તે

ખુદાની વધારે નજદીક હોતો”* અને તેની “બંદગી ખુદા અને ફરેશ્તાઓ સાંભળતા હતા,” કારણ કે તે અધો હતો, તે સાદો હતો, તે જંજલ વગરનો હતો.

“ They [the Magi] renounce rich attire and the wearing of gold. Their raiment is white upon occasion; their beds, the ground; and their food, nothing but herbs, cheese and bread. Their chief employment was religious worship, they being conceived to be the only persons whose prayers God and angels would hear.” †

“ . . . તેઓ [મગવો] ભપકાદાર પોશાકો અને સોનાનાં ધરેણાં તરક કરે છે, સર અવસર ઉપર તેઓ સફેદ સાદો પોશાક પહેરે છે; તેમના બીજાના જમીન છે; અને તેમનો ખોરાક કાંઈ નહીં પણ વનસ્પતી, પનીર અને રોટી છે. તેમનું મુખ્ય કામ ધાર્મિક આરાધના છે, કારણ કે માત્ર તેમનીજ બંદગીઓ [અરજો] ખુદા અને ફરેશ્તાઓ સાંભળે છે એવું માનવામાં આવતું હતું.”

અલબત્ત, આજના આપણા સંસાર સૌંદર્ય સરખાવતાં ફિપ્તો વિચાર ઘણાકોને કદાચ હસવા જેવો લાગે. પણ આપણે લગાર દર્યાફત કરીશું તો માલમ પડશે કે એમાં નવાઈ જેવું કાંઈ નથી. જો કે આજે એવી રીતની બંદગી

* Malcolm's "History of Persia."

† "Treatise o' Magic," cited by Laertius."

ગુજરાતી કેટલાકોને અવ્યહવારી અથવા નહીં બનવા ભોગ લાગે, તે છતાં, જો આપણાથી બની આવે તો આપણી આજની જીવનગી ગુજરાતની રીતોમાં કાંઈ ઘટતો ફેરફાર કરી શકીએ.

આપણે ગંભીરપણે વિચાર કરીશું તો માલમ પડશે કે ઉપલા ગ્રીક સાહીત્યના ફકરામાં જણાવ્યા મુજબ આજે પણ જો કોઈ ઠરાવ કરે તો કોઈક એવી રીતની જીવનગી ગુજરાતી શકે. એક પારસી બહેર પુરુષને લાકડાંનાં પાટીયાં ઉપર સુવાની ટેવ પડેલી સાંભળવામાં આવી છે; “વનસ્પતી, પનીર અને રોટી” જેવા ખોરાકપર આજે પણ કેટલાકો પોતાનો નિર્વાહ કરી શકે; અને પોશાકમાં પણ સફેદ કપડાં આપણુ વાપરીએ છીએ. પણ જીવનગી ગુજરાતની રીતમાં જુદી જુદી પ્રજાઓની સાથે વસવાથી તેઓની રીતભાતો આપણામાં આમેજ કરી, તેવી ટેવો પડવાને લીધે હવે તેમાંથી છુટાતું નથી. તેથી સંસારમાં રહી સઘળા વૈભવો ભોગવવાને આપણે જે હાજતો વધારી છે તે પુરી પાડવાનું કામ જેટલું મુશ્કેલ લાગતું નથી, એટલું આ ટેવો છોડવાનું કામ મુશ્કેલ થઈ પડ્યું છે.

એનું પરિણામ શું આવ્યું છે ? પરિણામ એ આવ્યું છે કે જ્યારે અસલી ધરાની, ઘણીજ ઓછી જંબલોને લીધે, ઘણો વખત ખુદાના સમાગમમાં રહેવા માટે ફાજલ પાડી શકતો હતો, અને એકાગ્ર ચિત્તથી

“ખુદા અને કુદરેશ્તાઓને પોતાની અર્જ કરવાનો” હક ધરાવતો હતો,—અને એવીજ રીતની ચાલુ બંદગી કાંઈ ફળ ઉત્પન્ન કરનાર થઈ પડવી જોઈએ—ત્યારે આજે આપણી સેંકડો જન્મલો સાથ કીધેલી થોડી મીનીટની બંદગી જો તેનું ફળ નહીં લાવે તો તેમાં અભયબ થવાનું કાંઈ નથી. બંદગી ઈચ્છા શક્તિ [will-power] સાથ થવી જોઈએ. આજના એક કેળવણી પામેલા એરવદ સુદ્ધાં જો એમ કહે કે “કેશેશ સાથ પ્રાર્થના કરવા છતાં પરિણામ આપણી મુરાદ મુજબ નહીં આવ્યું તેમાં હવે આપણે કાંઈ ચારો નથી”* તો તેમાં મુળકે શો છે?

જેમ જેમ સંસારી હાજતો વધે છે, જેમ જેમ સંસારી લાલચો વધે છે, તેમ તેમ તે મેળવવાને વધારે વખત સંસારી ખટપટોમાં રોકાવું પડે છે, અને તેટલો વખત આપણાથી ખુદા વિષે, ખુદાની [મીનોઈ] દુનિયાં વિષે, ખુદાના હુમકાર સાથ [અમશાર્પંદો અને યજ્ઞદો વિષે વિચાર કરવાને વખત મળતો નથી, તેથી આપણે વિચારમાં સુદ્ધાં તેમનાથી વધારે ને વધારે દુર જતાં જઈએ છીએ; અને તેમનાથી દુર થવું એ આપણી ઉપર બદબાજી લાવવા જેવું નહીં તો ખીજું શું? તેમના સંબંધમાં રહેવું હોય, તેમના સમાગમમાં રહેવું હોય, તેમની વચ્ચે રહેવું હોય, તો આપણે આપણી આસપાસનું ખોરેહ આપણા

* એરવદ શેહરીયારજી દાદાભાઈ ભરચની વાચન, સને ૧૮૮૬.

મીનોઈ વિચારથી તેજસ્વી બનાવવું જોઈએ. રોશન બનાવવું જોઈએ, કે જે રોશન ખોરેહ તરફ આકર્ષણ શક્તિના કાયદાથી રોશન નુરો ખેંચાય, અને એ રીતે આપણે ખુદા અને ખુદાની અથો મીનોઈ હુસ્તીની વધારે નજદીક, તેમના સમાગમમાં, રહી શકીએ. એવી હાલતમાં રહેવામાં જે સુખ સમાયલું છે, તે સુખનો ખ્યાલ પૈસા-ટકાથી મેળવાતાં સુખની શોધમાં રહેનાર માણસને તો ક્યાંથીજ આવે? એવાં માણસની આસપાસ ગમે તેવી આફતો હાજર હોય તોપણ તે સુખીજ છે. એવાં માણસની આસપાસના માણસો ઉપર પણ જો કાંઈ આફત આવી પડી હોય તો તે દુર કરવાને પણ તે કોશેશ કરે છે, પણ તે પૈસાથી કે અંગબળથી દુર કરતો નથી, તે વિચારથી દુર કરવાની કોશેશ કરે છે, અને માણસના વિચારનું બળ ફેટલું મોટું હોય છે તે માત્ર થોડા વિદ્વાનોજ સમજી શકે છે.

આજનો મિશ્રીત સંસાર અને ધર્મ.

સંસારમાં રહી ધર્મી જીંદગી ગુજારવાના સવાલમાં આપણને પેહેલી બાબત આવી મળે છે તે એ કે “સંસાર” કોણને કહેવો? જો એ વિષે વિગતે પુછપરછ કરવા બેસીએ તો, આજે સંસારી રીવાજો અને રીતસાનો એક નાના જેવ પારસી ટોળામાં એટલાં બધાં વધી ગયાં છે કે, તે વિષેની વીજંતો આ નાના વિષયમાં સમાઈ શકે નહીં. કારણ કે “ધુટાપણા”ને નામે ઉલટા વિચારથી પારસી ટોળામાં જે

ફેરફારો સૌ સૌએ પોતાની સમજ પ્રમાણે કીધા છે, તે ગોયા “બકરૂં કહાડતાં ઉઠ પેસાડવા” જેવા થયા છે. સંસારમાંથી “હિન્દુ વેહમો” કાઢવા જતાં “ક્રિશ્ચીયન આફતો” વધી ગઈ છે, અને દરેક કુટુંબ એવા કચુબર સંસારને “ખરો જરથોશ્તી સંસાર” માની લે છે. આપણાં સુખને બહલે દુઃખનાં નવાં સાધનો ઉમેરાયાં છે. એમાંથી આપણને ધર્મજ બચાવી શકે. પણ પાછો સવાલ ઉભો થાય છે કે, ધર્મ કયો અને કેવો ? હાં પણ આપણને ઉપલોજ ગુચવાડો નડે છે. હિન્દુ ધર્મના રીવાજો દુર કરવાને બહાને જરથોશ્તી ધર્મની ભાંજફેડ થઈ છે. સખબ કે જરથોશ્તી અને હિન્દુ ધર્મી એકજ મુળમાંથી નીકળેલા હોવાથી બેઉની ફીલસુફી, ભાષા, ધર્મ રીવાજો એટલા તો મળતા આવે છે કે, એક રીવાજને હિન્દુ વેહમ સમજી ખાતલ કરતાં આડ-કતરી રીતે જરથોશ્તી ધર્મનો મુળ પાયો ખોદાય છે, જે ભાગતા વળગતા આગેવાનો ભેઈ શકતા નથી. જે રીવાજ કે ક્રિયામાં એક જડ મનશક્તિનો કે અજ્ઞાન માણસ વહેમ ભોય તેજ રીવાજ કે ક્રિયામાં એક જ્ઞાની પુરૂષ કે વિદ્વાન કુદરતનો કાંઈ ભેદ કે સચાઈ સમાયલાં ભેઈ શકે. તેથી એવી ભાંજફેડ થયા પછી ધર્મ સંબંધી અમુક કાનુનની હાજત ઉભી થતાં ક્રિશ્ચીયન રીતીઓ હાખલ થઈ છે, અને તેને માટે આપણને સમજવવામાં આવે છે કે “એ ખરો જરથોશ્તી ધર્મ” !

એ સઘળી તકરારી બાબદો બાબુ રાખી, આપણે માત્ર ધર્મ અને સંસાર વિષે અસલ વિચાર શો હોતો તે ધોરણથી કામ લઈશું; અને તેમ કરતાં એક “આઈડીયલ” એટલે ખરા સુખવાસી જરથોશ્ટીના લક્ષણ ધર્મ પુસ્તકોની રાશનીથી જોતાં કેવાં હોવાં જોઈએ તે જાણી લઈ તેના કાયદા તપાસીશું.

જરથોશ્તી કર્જ્યાત.

શ્વોર્ષ સ્તઓતરસ્યા માંધ્રનસ્યા અહુરમજદા ઓગે-
મદેએચા, ઉસ્મહીચા, વીસામદએચા.

“અય અહુરમજદા તારી સ્તુતિ કરનારા અને માંધ્ર બણનારા
તરીકે અમો પોતાને ગણીએ છીએ, અને હચ્છીએ છીએ અને
કપુત્ર રાખીએ છીએ.” [યજ્ઞશ્ને, હા ૭, ક્રક્રો ૨૪.]

દરેક જરથોશ્તીએ ઉઠતાં અને બેસતાં સદાકાળ
અહુરમજદનુ નામ લેવું જોઈયે. એનો ભાવાર્થ કાંઈ એમ નથી
કે ખુદાનું નામ ચોક્કસ તક ઉપરજ લેવું. પણ નિરંતર તેના
નામનું સ્મરણ મનમાં ચાલ્યા કરવું જોઈએ. પણ દલગીરી
ભરેલું છે કે જો આ સ્મરણ કોઈ જરથોશ્તીએ કરવા માંડ્યું
તો તે મશકેરીનું મધ્યબિંદુ થઈ પડે! કોઈ કોઈ ખુદાનું
સ્મરણ મનમાં કરતા હતા; પણ તેખી હવે કોઈ જરથોશ્તી
કરતા હોય એમ માનવાને શક જાય છે, અને તે છતાં આપણે
બહાઈ મારીયે છિયે કે આપણે સુધરીયે છિયે!

અહુરમજદ યશ્તમાં અહુરમજદ જરથોશ્ત સાહેબને
જણાવે છે કે—

યસ્ય મે અએતાંહિ અંધહવો યત અસ્તવધન્તિ
સ્થિતમ જરથુશ્ત ઈમાએ નામેનીશ દ્રેનજયો ક્રમ્રવ,

પઈતિ વા અસ્મિ, પઈતિ વા ક્ષકને. કંઞવ ઉસ વા હિશ્તોઃ
 ની વા પઈધ્યમ્નો, ની વા પઈધ્યમ્નો ઉસ વા હિશ્તોઃ
 અઈવ્યાઓંધુહનેમ્ વા અઈવ્યાઓંધુહમ્નો, અઈવ્યાઓં-
 ધહુનેમ વા યૂજ્યમ્નો, ફા વા પુસ હ્ય ગાતઓત ફા વા
 પુસ હ્ય જન્તઓત ફા વા પુસ હ્ય દંધહઓત
 અવ-જસ દાપ્યુમ્ આ નોઈતિ દિમ નર, અંધહે અયાન્,
 નોઈતિ અંધહાઓ ક્ષપો, અએશમો દ્રુતહે દ્રક્ષ મનાંધહે
 અવસ્યાત, નોઈતિ અકવો, નોઈતિ ચકવો, નોઈતિ ઈષવો,
 નોઈતિ કરેત, નોઈતિ વજર, નોઈતિ વીસેન્તી અસાને
 અવસ્યાત.

“ અએ રિપતમાન જરથોસ્ત! જે શપ્સ આએ હાડમંદ
 દુનિયાંમાં આએ મારા નામોને યાદ કરનારો (થઈને) દરેક
 દિવસ અથવા દરેક રાતે મોટે સાદે બણે—ઉઠતાં કે બેસતાં, બેસત;
 અથવા ઉઠતાં, અંધ બાંધતાં અથવા અંધ છોડતાં (પોતાની)
 જગાએથી બહાર નીકળતાં, કસજામાંથી બહાર નીકળતાં,
 દેશમાંથી બહાર નીકળતાં (તથા) (કોષ્ટ ખીજ) દેશ તરફ
 જતાં (જે શપ્સ આએ મારા નામો) મોટેથી બણે તો, તે
 માણસને તે દીવસે (તથા) તે રાતે યાને જે જે વખતે બણે
 (ત્યારે) ધાતકી મનનો એશમ (નામનો) દરજ્જા તુકશાન કરે
 નહીં; નહીં આંકડાં (અથવા ભોંકવાના હથીઆર) કે નહીં
 ગોઘણો, કે નહીં બાલા કે નહીં તલ્લવાર, કે નહીં ગુર્રમે, કે
 નહીં પથરા (તે માણસને) લાગીને ઇજ્જ કરે.”

[અહુરમજ્દ યસ્ત, કરદા ૧૬-૧૮, એરવદ્ ૬ા. એ. કાંગાનો તરજુમો.]

હ્યાં જે પરીણામ જણાવ્યું છે તે આજના સાધારણ પારસી માટે નથી એ કોઈ પણ સાદી અક્ષલનું માણસ કબુલ કરશે. દીવસમાં બે પાંચ વાર અહુરમજદનું નામ લેનાર આજનો પારસી તેની ઉપર જે કાંઈ મુસીબત આવી પડે, અને એમ વિચારે કે તે જે અહુરમજદનું નામ લેશે તો તે મુસીબત ટળી જશે, તો તેમાં તે કવચીતજ કાવશે; કારણ કે હ્યાં જે “બચાવ” દેખાડ્યો છે તે સ્વર શક્તિથી એક માણસ પોતાની આસપાસ જે “મીનોઈ દેવાલ” (મીનોઈ બચાવ) બાંધે છે તે છે. તે એક ખરેખર અષો માણસ માટે છે, કે જેની આસપાસનું જોરેહ એક મીનોઈ કિલ્લાની મીસાલે તેનો બચાવ કરે છે. એ પરિણામ તેજ માણસ લાવી શકે કે જે જરથોસ્તી ધર્મના અષોઈના કાનુનો પાળી તે ઉપર અમલ કરી, તે અમલ સાથે અહુર મજદનું નામ પણ અચકાયા વગર “રાત અને દીન” મનમાં લેયા કરતો હોય. પણ “ઓહું બુરૂ” સ્વીકારવાના નિયમ મુજબ, યાને શાયસ્તલાશાયસ્તના કાયદા મુજબ, આપણાથી જે બની આવે તો જ્યારે વખત મળે ત્યારે તેનું નામ જુબાન ઉપર રાખવાથી કેટલોક ફાયદો હાંસલ કરી શકીયે. તેનો એક દાખલો લખ્યે.

ખોવાબગાહમાંથી ખીદાર થતાં અહુરમજદનું નામ.

જ્યારે એક ખરો જરથોસ્તી ખોવાબગાહમાંથી ખીદાર થાય છે, ત્યારે ખીદાર થવા સાથેજ તેના અંતઃકરણમાંથી

અહુરમજ્દનો શબ્દ તેના હોઠ ઉપર આવવો જોઈએ. આ કામ સેહેલાઈથી બને છે. કેટલાક ધર્મી માણસોને ઉંઘમાં લણવાની ટેવ હોય છે, જે નીચે મુજબ પરખાય છે. અવસ્તાનો કોઈ પણ ભાગ,—અષ્ટમ, યથા, સરોષ બાજ, ઇત્યાદી—અરથો ઉંઘમાં લણાયા પછી તેનો બાકી રહેલો ભાગ ખીદાર થતાં તેઓ હોઠપર લઈને ઉઠે છે. આ બાબત કેટલાંક ખોદાશનાસાંનના અંગત અનુભવ ઉપરથી કહું છું.

આ રીતે અહુરમજ્દનું નામ મનમાં ઉચ્ચારવાની ટેવ પાડી હોય તો બામદાદમાં ઉઠતાં—ઉઠતાં એટલે ખીદાના ઉપરથી ઉઠતાં નહીં પણ ઉંઘમાંથી “હું છું” એવો હોશ આવતાંજ—અહુરમજ્દનું નામ હોઠપર પોતાનીજ મેળે આવે છે. માત્ર એક વાર ટેવ પડવી જોઈએ.

કોઈ પુછશે કે, એથી ફાયદો શું થાય? એક માણસની જીંદગીમાં તેની જન્મવાની પળ તેની આખી જીંદગી કેવી જશે તે મુકરર કરે છે, તેની પરણવાની પળ તેની પરણેલી જીંદગી કેવી જશે તે મુકરર કરે છે, અને તેની મોતની પળ તેની બેહોશની જીંદગી કેવી જશે તે મુકરર કરે છે. એટલું છતાં જન્મવાની પળપરથી મુકરર થયેલી બાબતો ઉપર ભરોશો રાખીએ તો તે “ક્રીસમત” ને તાબે થઈ બેસી રહેવા જેવું થાય. જરથોશ્તી ધર્મ માત્ર ક્રીસમત ઉપર ભરોશો રાખી બેસી રહેવા કહેતો નથી; પણ માણસને

ઉધમથી પોતાની હાલત બેહતર અને વધારે બેહતર કરવા મુયવે છે, અને તેટલા માટે માણસમાં “મરજી” જેવી શક્તિ મુકાઈ છે. આથી માણસ ચાહે તો તેની મુકરર થયલી જીંદગીમાં તદખીર વાપરી ફેરફાર કરી શકે. એ પ્રમાણે પરણેલી જીંદગીમાં મુકરર થયલી બાળદોમાં તદખીરથી ફેરફાર લાવી શકાય; તેમજ ગુજર પામેલાંઓને જે “જાણુકાર” મોબેદ હોય તો, ક્રિયા વગેરેથી મદદ આપી શકે.

એજ કાયદા મુજબ જોવાબગાહમાંથી બીદાર થતાં તે પગ ગમે તેવી હોય તે છતાં, અહુરમજદનું નામ લેવાથી આપણા આખા દીવસના સંજોગોને આપણે કાયદાકારક બનાવી શકીયે. આ વિષે આપણા જોરેહમાં અવસ્તાના આવાજની ધ્વનીથી કેવી અસર થાય છે તેનો અભ્યાસ કરવાથી વધારે કાયદાઓ નજર આવશે.

બીછાના ઉપરથી બીદાર થતાં તુરત ઉઠવું.

એક ખરો જરથોશ્તી જોવાબમાંથી હુશિયાર થતાં બીછાના ઉપર પડી, જેમ એક આળસુ ભેંસ કીચલનાં ખાડામાં પડી આલાબાલા મારે છે તેમ, આલાબાલા મારતો નથી, પણ તે તુરત ઉઠી કામે વળગે છે. અને એવી રીતે આલાબાલા મારવાથી અથવા અરધી ઉંઘમાં પડી રહેવાથી હોશ જે મધ્ય હાલતમાં રહે છે તે હાલત ઘણી

કામીક હોય છે. તે ભુવનની શક્તિને વંદીદાદમાં
બૂખ્યાંસ્ત કહી છે.

આત્મત ંત્ર્યોત અહુરો મજદાત્યો મરેધો વો
પરો-દર્શ નામ્ રિપતમ્ જરથુશ્ત્ર. યિમ મખ્યાક અવિ
દજવયંઘ્રહો કહ્નકતાસં નામ્ અત્ર્યોજઘતે. આત્મત હો
મરેધો વાયિમ્ અરઘતિ ઉપ ઉષાત્ર્યોઘ્રહેમ યામ સૂરાંમ.

ઉસેહિશ્તત મખ્યાક સ્ત્ર્યોત અપેમ યત વહિશ્તેમ્
નીસ્ત દત્ર્યેવ. અત્ર્યેષ વો દરઘતિ બૂખ્યાંસ્ત દરેધો-ગવ.
હો વીરપેમ્ અહુમ અસ્તવન્તેમ હકત રત્ર્યોયંઘ્રહાંમ
ક્રધાતો નિખમદ્યેઘતિ ખફસ દરેધો મખ્યાક નોઘતિતે
સચઘતે.

“ ત્યારે હોરમજદે કહ્યું કે અગ્ને સૌથી પવિત્ર જરથોસ્ત !
પરો-દર્શ નામનો મરધો જેને હલકે વાંધેના લોકો કહ્નકતાસને
નામે ઓલખે છે, તે મરધો [કામ કરવાને] શુર આપનારી
બામદાદને વખતે (નીચે પ્રમાણે) પોકાર કરે છે:—

“ અગ્ને માણુસો ! (તમારા બીજાના ઉપરથી) તમે
ઉઠો, સહથી સરસ અષોઘની વખાણુ કરો, (તથા) દેવોને
દેડે કરી નાખો; (નહીં તો કે) તે લાંબા હાથવાળો બૂખ્યાંસ્ત
(નામનો દેવ) તમારી તરફ દોડી આવે છે. તે (બૂખ્યાંસ્ત દેવ)
(એવો છે કે) તમામ હાડમંદ દુનિયાંના લોકો જેવી બામદાદ
(પડી) અને જગૃત થયાં તેવાં તેઓને પાછાં સુવારી દે છે.
અગ્ને માણુસો ! લાંબી ઉંઘ તમોને સજ્જવાર નથી.”

[વંદીદાદ, પર્વરદ ૧૮, ક. ૧૫-૧૬.]

આ ફકરાઓ પુરતી રીતે સ્પષ્ટ છે. ઓટલે તે ઉપર શરેહ કરવાની અગત્ય નથી. તે છતાં આટલી વાત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે દરેક માણસ યજ્ઞો કે દેવદરજોના સેવક જેવો છે; તેની મારફતે યજ્ઞો કે દેવદરજો આ દુનિયામાં પોતાનું કામ કરે છે. તેથી ગમે તો માણસ યજ્ઞોનો હુમશરીક થાય અને ગમે તો દેવદરજોનો હુમશરીક થાય—તે માત્ર તેના મનની સ્થિતિ ઉપર આધાર રાખે છે. આળસાઈ, સાવજપણું, અર્ધી દુશીઆરી, હવસી અંધકાર, ઈત્યાદી, અને તેમાંથી ઉત્પન્ન થતી બદ્દીઓ, બુધ્યાંસ્ત શક્તિ*ના બચાં—છોકરાં સમજવાં. માણસની મીનોઈ વૃદ્ધિમાં તે અટકાવ નાખનારાં છે. તેથી તેઓને દુર કરવાનો ઉપાય એજ કે ઉંઘમાંથી જેવા હુશિયાર થઈએ તેવાં બીછાંના ઉપરથી ઉઠી પડવું. પણ કેઈ પુછશે કે બામદાદને ઘણો વાર હોય તો અમસ્થાં ઉઠી શું કરીએ? આજના અધર્મી વખતમાં એ સવાલ ઉભો થાય એ સ્વભાવિક છે. જેઓને વાંચતાં આવડતું હોય—અને આજે નથી કોણને આવડતું?—તેઓએ ખોરશેદ દેખાવાને વખત હોય તો આગળ જણાવ્યા મુજબ પાદીઆબ કુસ્તી કરી ચસ્ત વગેરે ભણવામાં વખત કાઢવો. એરતોથી જો અવસ્તા ભણવાને નહીં બનતું હોય તો સહવેણાના ગીતમાંથી સૂરજને વધાવી

* કુદરતની શક્તિઓ હોશદાર હોવાથી જરૂરથી ધર્મમાં એવી બધી શક્તિઓને યજ્ઞ અને બુરીને દેવ-દરજો તરીકે જણાવી છે.

લેવાનું ગીત ગાવું કે જે કામ ધરના કામકાજ કરતાં, સાફ-
 સુક કરતાં, લોખાન કરતાં પણ થઈ શકે. વંદીઠાદના ઉપર
 ટાંકેલાં ફરમાનમાં ખુલ્લું બતાવ્યું છે કે આપણું કામ દેવ-
 હૃદ્દેને મારી હઠાવવાનું છે, અને આપણા મનની આ-
 રીતની ગંભીર ખુશાલ હાલતમાં માંથના અવાજથી આપણે
 તે કામ બજાવી શકીએ છિયે. વળી આલમને તાઝગી
 આપનારા ગાયનના સરોદોથી, આલમમાં આશીર્વાદ પાંચરી
 થકાય. સુરજ ઉગવા સાથે જ્યારે યજ્ઞદો આ દુનિયાં ઉપર
 પોતાના આશીર્વાદોનો વરસાદ રેડવાને તૈયાર થાય છે, ત્યારે
 તેમની સાથે તેમના નોકર થઈ આપણે ઉપલી રીતે વર્તવાથી
 તેમના હુમકાર-સાથ થઈએ છિયે*; અને તેમના હુમકાર-
 સાથ થવું તે અમશારૂપદોના હુમકાર-સાથ થવા બરોબર
 છે. અને અમશારૂપદો જ્યારે અહુરમજ્દ સાથે એકજ છે
 ત્યારે આપણે પોતે અહુરમજ્દનેજ લગતાં થઈ રહીએ
 છીએ. ખીદાર થતાં વાર અહુરમજ્દનાં નામ સાથે જો બને
 તો નીચલો ફકરો લખવો:—

અવેમવોહુ (૧) હુમત હુખત હવશ્ત સેપાસ-
 દાર હોમ અજતો દાદાર અહુરમજ્દ જેહિ અવબુની પ
 પતેત હોમ અજ વનાહુ વ અવેગોમાંન હોમ અજ
 હરવસ્તીન યજ્ઞદાન ઓ દીન ઓ રવાનત ઓ જેહશ્ત
 ઓ દોજખ ઓ આમાર અસદસ ઓ યુદન રસ્તાખેજ

* જુઓ ચેરાગ, પુસ્તક ૩ જુ, અંક ૧ લો, પૃ. ૨ અને તે પછી.

તન પંચીન ઓં અંવશીનસને ઓંહારેમન દેવા અહુરહે
મજદાઓ રએવતો ખરેનેધહુતો અમેપનામ રપેન્તનામ
નેમો જરથુશ્ટ્રહે રપેતામહે અપેનો કૃવષો. અપેમ
વોહુ (૧).

પાદીયાળ અને સ્નાન.

ખીછાના ઉપરથી ઉઠ્યા પછી દરેક જરથોસ્તીનું કામ
પાદીયાળ કુસ્તી કરવાનું છે તેમજ સ્નાન કરવાનું છે.
સ્નાન કરવાનું કામ કેટલાંક ગરીબ અને આબારી માણ-
સથી દરરોજ બનતું નથી.

આ રીવાજના કાયદા શરીરવિદ્યાની રીતે તપાસ્તાં સ્પષ્ટ
રીતે બાણીતા છે, તેથી તે વિષે હ્યાં કાંઈ ઘણું કહેવાનું
નથી. એક માણસને વસીદે મોઢે આખો દીવસ ફરવા દો,
અને તેની હાલત જુઓ. તેના શરીર ઉપર એક એવો અણુ-
દીઠ પરદો ફરી વળેલો હોય છે કે તેની ગુમરાહીમાં તેને
સારા વિચારો સુઝ પડતા નથી; તે ઉલટાં કામો કરતો
માલમ પડે છે, અને ઘણીવાર સામાં માણસો તેને માટે
કહે છે કે “એ અહરેમનનો ઘેરેલો છે.” પાદીયાળ કુસ્તીથી
શરીર ઉપરની બારીક ગલીથી દુર થવા સાથે હુશિયારી
આવે છે, અને માણસ સ્વસ્થ બને છે; કારણ કે તેની
આસપાસનું ખોરેહ જે ઉંઘમાં શરીરમાં ડુબી ગયલું
હોય છે તે બાગૃત થાય છે અને તે ખોરેહની બરફતથી
માણસ પોતાની આસપાસની બુરી અસરોને પોતામાં
દાખલ થતી અટકાવે છે.

જરથોશ્તી ધર્મના રીવાજો, જે બહારથી કેટલાક લોકોને વેહમ જેવા દેખાય છે, તેઓમાંના ઘણાકે આ ખુરેહની જાળવણી માટે રચાયેલા છે.

ઈયા-ઈ હુઈથ્યા નરો અથા જેનયો, દુજો હયા રાયેમો
યેમે સપપુથા ફાઈહીમ, દુજો આયેસે હોઈથ્યા તન્વો પરા.

વયુ-ખેરેદુખ્યો દુરા-ખરેથેમ્ નાંસત ખાથેમ
દ્રેગવોદેખ્યો દેજીત-અરેત અઈખ્યો અનાઈરા આ મનહીમ
અહુમ મેરેનગેદુયે.

“પણ અએ નરો તથા નારીઓ! દરજના માર્ગને (તથા તેના) વધારાને જાહેર રીતે તમે બંધ કરજો. દરજની આરાધનાથી તમારા તનનો સંબંધ છોડવજો.

“ખરામ ખોરેહવાળું સુખ માણસોને માટે નાશકારક છે.) રાસ્તીની હાની કરનારા ખુરા માણસોથી (અએ નર તથા નારીઓ!) (તમે) (તમાડી) મીનોષ જીંદગીને (યાને આવતા બવની હોવાતીને) ખગળ કરો છો.”

[વહિશ્તોયસ્ત ગાથા, હા. ૫૩, ક. ૬.]

ઉપલા ફકરા ઉપરથી જોવામાં આવે છે કે જો સામાન્ય બાધ હોત તો માત્ર જરજ જણાવતે, પણ જ્યારે જારીને દ્યાં સાથે લેવામાં આવી છે, ત્યારે ચોક્કસ સંજોગો વચ્ચે તેણીએ પોતાનું ખોરેહ જાલવવા વંદીદાદમાં જણાવેલી ચોક્કસ તરતીઓ જાળવવી જોઈએ, કારણ કે તેવા સંજોગોમાં તેણીનું ખોરેહ ઘણું ખગડેલું ગણવામાં આવ્યું છે.

ગર્ભસ્થાનની સઘલી નજીસાત સાથે દરૂજી હસ્તીનો સંબંધ હોવાને લીધે, ગર્ભસ્થાનની ફેરવાયલી હાલતમાં ઓરતને અલાહેદી રહેવાની જરથોશ્તી ધર્મ ખુબ તાકીદ કરમાવે છે. શરીરમાં રહેલી ખીજી નજીસાત કરતાં ગર્ભસ્થાનની નજીસાત ઉપર દરૂજો અને જાદુઈ અસરો જલદી લાગુ પડે છે. તેથી તે જો પોતાના તે વેળાના કંગાલ ખોરેહ સાથે સઘલાં સાધારણ માણસો અને ચીજો સાથે ભેળાય તો તે માણસો અને ચીજોને પણ ખરાબ કરી શકે—પલીદ કરી શકે. આમ હોવાથી જરથોશ્તી ધર્મમાં દસ્તાનની હાલતમાં પહ-રેજી જલવવાની મજબુત તાકીદ કરવામાં આવી છે. આ બાબદ બહુ નાજુક હોવાથી અત્રે કાંઈ વધુ જણાવી શકાતું નથી; પણ જેમ સમજી અને વિચારવંતો એક શબ્દમાં સમજી જાય છે, તેમ જરથોશ્તી બહેનો આ ઉપરથી પોતાની અસલ ફર્જ શી છે તે સમજી જશે.

યશ્તો લઘુવાનઃ ફાયદા.

એક જરથોશ્તી “માંત્ર-લઘુનાર” ગણાય છે તેથી તેની જીંદગીમાં પુરસદનો ખની આવે એટલો લાગ માંત્ર લઘુવામાં અને તે સમજવાની કોશેશ કરવામાં જવો જોઈએ.

ખોરશેહ ઉગવાનાખખત આગમચ જે જરથોશ્તી ઉઠે તેઓ ગમે તો હાવન ગેહ થવા આગમચ પાછલી રાત્રે ચોકસ યશ્તો લઘી શકે.

દરેક માણસ ચોકસ મુદત સુધી ચોકસ ગૃહની અસર તળે રહે છે. આ વખતે માણસમાં ચોકસ સદ્ગુણ કે દુર્ગુણ બહાર આવે છે, તેમજ તે ચોકસ સુખ કે દુઃખને આધીન થાય છે. “ક્રીડમત” પર આધાર રાખી ખેતી રહેવાનું જરથોશ્તી ધર્મ કહેતો નથી, પણ માણસે કોશેશ કરી પોતાની હાલત મિનોર્ધ વૃષ્ટિ માટે ઉંચે અને ઉંચે ચઢાવવા તે કહે છે. તેથી જે ઘૃહ પ્રબળ હોય તે ગૃહને માટે ફરમાવેલી યસ્તં તેટલો વખત લાણુવાથી* દુઃખમ્ વટાડો થાય છે, બટી ઓછી થાય છે, સુખની વૃદ્ધિ થાય છે, સદ્ગુણ ખીલે છે, ઇત્યાદી. પણ યાદ રાખવું કે એ સઘળા સાથજરથોશ્તી ધર્મે ફરમાવેલી પરહેજગારી અને અપોર્ધના કાનુનો પાળવામાં આવ્યા હોય તોજ. વળી જીંદગીમાં જે ફેરફાર થાય તે એટલા ધીમા અદશ્ય હોય છે કે તે સામાન્ય રીતે માલમ પણ પડતા નથી, તો જો કે કારણુ તેનું પરિણામ મોડે કે વહેલે લાગ્યા વગર રહેતું નથી.

* “જુન્દેહશ” ઉપરથી જોવામાં આવશે કે અસલ જ્યોતિષ શાસ્ત્ર ધર્મનો એક ભાગ ગણાતો હતો; અને આજે પણ જ્યોતિષીઓ જુદા જુદા ગૃહોની ચાલ માટે નીચે મુજબ નિયામોશો અપવાદ કરતો બાણુવા ફરમાવે છે:—

રવી—ખેરશેદ	બ્રેસ્પતી—અહુરમઝદ
ચંદ્ર—માહ બાજતાર	શુક્ર—આવાં
મંગળ—મહુરામ	શની—મોટી હસ્તત
બુધ—તીર	રાહુ— ” ”

એ કુદરતનો અચુક નિયમ હોવાથી જો પરિણામ યા ફળ તુરત કે પ્રગટ દેખાય નહીં તો તેનો અંદેશો નહીં—તેણે પોતાની ફર્જ તો ચાલુ અદા કરવાની છે.

ખોરશેદ—મેહેર નીઆએશેા ભણવાના ફાયદા.

એક દીનદાર જરથોસ્તી હાવન ગેહમાં ફર્જ યાત એક કાનુન તરીકે ખોરશેદ-મેહેર નીઆએશેા ભણે છે. આથી આણુસમજી લોકો જરથોસ્તીઓને સૂર્ય--પરસ્ત કહે છે. પણ ખોરશેદ નીઆએશેામાં શું ભણવામાં આવે છે તે જો ભણવામાં આવે તો એવાં અજ્ઞાન લોકો પોતે પણ તે ભણવા માંડે. ખુદાની ખુદાઈ નહીં સમજવાથી કેટલાક જરથોસ્તીઓ સુખ્યાં એવું સમજે છે કે “ હુવા નામ સેતાએશે” સીવાય ખુદાની પાધરી સેતાએશે જરથોસ્તી ધર્મ પુસ્તકોમાં નથી, તેથી એવા કેટલાક ગૃહસ્થોએ તો પોતેજ તે તરેહવાર આકારમાં રચી છે; તો જો કે ગાથામાં એવી બંદગીઓ છે. પણ પહેલાં તો જાણવું જોઈએ કે માનવીનું મન તેની સાધારણ હાલતમાં હલવાલું છે, તે જે કાંઈ હલ વગરનો (ખુદા) છે તેને પહોંચી કેમ શકે? એટલા માટે દાનાવોએ સૂર્ય, જે અહુરમજ્દના શરીર “કેહર-પેમ્” * જેવો છે, તેનો દેખાઈતી દુનિયાનો પ્રતિનિધી છે, તેની ભક્ત કરવાનું કરાવ્યું છે.

જે કોઈ સૂર્યને આરાધે છે તે અહુરમજ્દને આરાધે છે, એવું ખુદ એ નિઆએશ ઉપરથી પણ જણાયે:—

યો યજ્ઞતે હુવરે યત અમેષેમ્ રમેમ્ અર્ધિર્વત અસ્પેમ, પર્ધતિશતાતેએ તેમંધહાંમ પર્ધતિશતાતેએ તેમસ ચિથનામ દએવનામ પર્ધતિશતાતેએ તાયુનામચ હજ સ્નામચ, પર્ધતિશતાતેએ યાતુનામચ પર્ધરિકનામચ પર્ધતિશતાતેએ ધથેજગહો મર્ષઓનહે યજ્ઞતે અહુરેમ મજ્દામ, યજ્ઞતે અમેષે સ્પેન્તે યજ્ઞતે હઓમ ઉર્વાનેમ દનાવયેર્ધતિ વીસ્પે મર્ધન્યવચ યજત ગએથ્યાચ યો યજ્ઞતે હુવરે યત અમેષેમ્ રમેમ્ અર્ધિર્વત—અસ્પેમ.

“અંધારાની સામે થવાને, અંધારાની તોખમના (અથવા શિકલના) દેવોની સામે થવાને, ઐરો તથા હુટારાઓની સામે થવાને, જાદુગરો તથા પરિઓની સામે થવાને (તથા) મોતકારક નાશની સામે થવાને, જે શખ્સ અમર નુરમંદ (તથા) તેજ ઘોડાવાળા ખોરશેદને ધજે છે (અથવા વખાણે છે) (તે ગોયા) હોરમજ્દને ધજે છે, અમશાસ્પદોને ધજે છે, (તથા) પોતાનાં રવાનને ધજે છે. જે શખ્સ અમર, નુરમંદ (તથા) તેજ ઘોડાવાળા ખોરશેદને ધજે છે (તે ગોયા) તમામ મીનો તથા ગેતીના યજ્ઞોને ખુશાલ કરે છે.”

[ખોરશેદ નિઆએશ, ૬. ૧૪]

ખોરશેદ નિઆએશ કરવાના ફાયદા પુષ્કળ છે. ચેહેલું તો એ કે આ તુરી કેળવેા જે ખોરશેદનું રહેઠાણ છે તે આખી દુનિયાને જીવનશક્તિ આપે છે, તેથી એની

બંદગીમાં હુમ્મેશ મશગુલ રહેનાર, પોતે જાણે કે ન જાણે તોપણ, ખોરશેદની અંદરથી જીવન શક્તિ ખેંચી પોતાને માટે તાઝગી મેળવે છે; તે તંદરોસ્તી મેળવે છે; તે અમશારપંદો અને યજ્ઞોની સાથે આ દુનિયાં ઉપર આશીર્વાદ પાંથરવામાં હમશરીક થાય છે; તે જુદા જુદા સેતારાઓ જે તેની પોતાની સાથે ગુપ્ત રીતે સંબંધ ધરાવે છે તે તથા જગતમાં હસ્તી ધરાવે છે તેઓ તરફથી ફાયદો મેળવે છે; તે પૃથ્વી ઉપરની બદીઓ, ખુરાઈઓ, ઇત્યાદી દુર કરી સફાઈ પાંથરવામાં પોતાનો હાસ્સો આપે છે, ઇત્યાદી.

મેહુર નીઆએશનો મોટો ભાગ લગભગ ખોરશેદ નીઆએશને મલતોજ હોવાથી તે ભણવાના ફાયદા વિષે અત્રે વધુ જણાવવાની જરૂર નથી; તોપણ આ ઠેકાણે એટલું તો જણાવવું જોઈએ કે મિથ્ર અથવા મેહુર યજ્ઞ બુધ્ધિ અથવા ડહાપણ ઉપર મવક્રલ હોવાથી, એની આરાધના કરવાથી માણસ પાધરી કે આડકતરી રીતે પોતામાં બુદ્ધિ યાને ડહાપણનો વધારો કરી શકે.

આતશ નીઆએશ.

આતશ નીઆએશ જે કે દરરોજ ભણવાની ફર્જ્યાત નથી, તે ચાર હુમકારા—અર્દીએહરત, આદર, સરોષ, ખેહુરામ રાજે—ભણવામાં આવે છે, તો પણ દરરોજ ભણવામાં ખોટું કંઈ નથી. આ નીઆએશ આત્માની આરાધના જેવી છે.

એના કાયદા એજ નીઆએશમાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે, આ નીઆએશ લાલુવાથી દીનદાર જરથોસ્તીઓનું ખોરેહ ઝલકાટમંદ થાય છે, તેની મોટાઈ વધે છે, તેનો મરતઓ વધે છે; તેની અંતરરોશની વધે છે, તેને અમર્ગીને લગતી બહેશે મલે છે, તેની જીબાનની ફસાહત વધે છે, તેનાં રવાનની હુશીયારી વધે છે, તેને જ્ઞાન વધે છે, તેની ચાલાકી વધે છે, તેને ત્યાં ફરજ દો અછલમંદ પેદા થાય છે, તેની કર્ણી સુધારવાથી તેને અંદરથી તેના ઉસ્તાદ (આત્મા) તરફથી બશારત, અને તે નહીં તો રાસ્તીનાં માર્ગ પર ચાલવાને ફરમાનો મલતાં બંધ છે, ગાય ઢોરો અને કુટુંબની આબાદી વધે છે, ઇત્યાદી. *

ખોરશેહ અને મેહેર નીઆએશે દીવસમાં ત્રણ વાર—હાવન ગેહ, રપીથવન ગેહ, અને ઉજીરન ગેહમાં—ફર્જ્યાત લાલુવાનું જણાવવામાં આવ્યું છે અને આતશ નીઆએશ પાંચે ગેહમાં કોઈખી વાર લાલ્લી શકાય એમ છે. યજ્ઞ આજે આપણે એક એવા જમાનામાં રહીએ છીએ કે જેમાં આપણા સંસારની હાજતો પુષ્કળ વધારી મુકવામાં આવી છે, જે હાજતો પુરી પાડવા જરથોસ્તીઓમાં આમ લોકોને દીવસનો મોટો ભાગ રોકાવું પડે છે. તેથી રપીથવન અને ઉજીરન ગેહમાં ઉપલી નીઆએશ લાલુવાનું માત્ર થોડાજ જરથોસ્તીઓથી બની શકે છે. બાકીનો આજો

* જુઓ એજ નીઆએશનો તરજુમો.

દોળો કામ ધંધામાં રોકાઈ જાય છે તોપણ જેઓથી અને તેઓ મનમાં, જો નીઆઓશો લાગુવાનું નહીં અને તો માત્ર મોટી ગેહ, અને મોટી ગેહ પણ નહીં અને તો જે ચાર લાઈનની નાની ગેહ અને ગાથાનો એકાદ ફકરો બપોરે બરોબર બાર વાગે, અને બપોર પછી ત્રણ વાગે લાગે તો તે બની શકે એમ છે. આમ કહેવાની મારી મતલબ એ છે કે ‘બંદગીની દોરી’ તુટયા વગર ચાલુ રહે. દરેક ગેહ ‘સંધી’ કહેવાય છે, એટલે જે વખતને સાંધનારી કડી છે, જેથી તે બે પોહોરને જોડનાર વખતે કાંઈ પણ બંદગી મનમાં પણ કરી લેવી ઘણો ફાયદો કરે છે. જો કાંઈજ નહીં અને તો આ બાબતની નીચે આપેલા ફકરાઓ જે ગાથાના છે તે મનમાં લાગી જવામાં કાંઈ પણ મુશ્કેલી નડશે નહીં.

બામદાદમાં કામે વળગતાં.

નાની હાવન ગેહ અને ગાથાનો નીચલો ફકરો:—

અહ્યા યાસા નેમંધહા ઉસ્તાનજસ્તો રેફ્રહ્યા
મન્હેડિશ મજદાઓ પોઉર્વીમ્ સ્પેન્તહ્યા અપા વીસ્પેગ
વ્યઓથના વંધહેડિશ પ્રતૂમ્ મનંધહો યા દનેવીષા
ઝેડિશ્યા ઉર્વાનેમ્.

“તમનતાઈવી હાય ઉંચા કરીને સડથી પહેલાં અનદીઃ
(તથા) આબાદી કરનાર હોરમજદનાં તમામ રાસ્તી બરેલાં
(મોખાને તથા) બધાં મનની અકલને આગે પુશાલીમાં ફું

માયું છું, કે જેથી દ્રીને કુનિયાના આત્મા (અથવા જોહર) ને
હું ખુશાલ કરું.”

[અહુનવદ ગાથા, હા ૩૩, ક ૧.]

અપોરે ઘાર વાગે.

નાની રપીથવન ગેહ અને ગાથાનો નીચલો કકરો:-

થે જઓતા અપા એરેજુશ હવો મન્યેકિશ આ વહિરતાત
કયા અહાત અવા મનંધહા યા વેરેજ્યેકધાર્ધ મન્તા
વાંસ્તરયા તાન્તોઈ ધજ્યા અહુરા મજદા દરશ્તોઈશ્યા
હેમ-પરશ્તોઈશ્યા.

“ આલેશ પરશ્તેશ કરનાર તરીકે રાસ્તીની મારફતે તથા
ધણીજ નેક નયતથી, (અએ હોરમજદ) તુંને હું પોતે હરદમ
યાદ કરું છું. કે તેથી (મારી) મુરાદ મુજબ ધારેલું કામ હું
પાર પાડું. (તારીથી) અએ હોરમજદ! (નીચે જણાવેલી) આએ
એ ચીજ હું માયું છું—(૧) તારો દર્શન, (૨) દીન બાબે
તારી સાથે વાતચીત.”

[અહુનવદ ગાથા, હા ૩૩, ક. ૬]

અપોરે ત્રણ વાગે.

નાની હજીરન ગેહ અને ગાથાનો નીચલો પ્રકરો:-

આ-મામ આઘદુમ વહિરતા આ ખએથ્યાયા મજદા
દરેષતયા અપા વોહુ મનંધહા યા રત્રુયે પરે મગાઉના
આવિશ-નાઓ અન્તરેહેન્તુ નેમખઈતીશ ચિથ્રાઓ રાતયો.

“ તું પોતે, અએ હોરમજદ! મારી આગળ આવ; તથા
ધર્મે ઉપર એતેકાદ રાખનારા માણસોની નજદીક રાસ્તી તથા

નેક મનશનીને લીધે હું ને જણાએલો છું (તેને) (મારા હકમાં)
ને કાંઈ સહયી સરસ તે મને તું શિખવ.

હમારી બદલીને લગતી બેઠા (તારી હજુરમાં) બહેર
(તથા) આશકારા થાય (એવું હમો ઈચ્છ્યે છીએ.)”

[અહુનવદ ગાથા, હા ૩૩ ફ. ૭]

સમી સાંજે સૂર્યાસ્ત વેળા.

ગાથાનો નીચલો ફકરો:—

ફો-મોઈ ફવોઈફદુમ અરેથા તા યા વોહુ પવાઈ મનંધહા
યસ્નેમ મજદા દમાવતો અત વા અપા સ્તેઓગ્યાવચાઓ
દાતા વે અમેરેતાઓસચા ઉતયુઈતી હુઈર્વતાસ દ્રઓનો.

“મૂળ નેમ(શું છે તે) મને તું જણાવ, જેથી કરીને નેક
નયતથી, અઓ હોરમજદ ! તારા જેવાની આરાધના, તેમજ તારી
કીર્તીના સખુનો અંતઃકરણથી હું જારી રાખું. (તારી મહેરબાનીની)
બેઠ તરીકે ખોરદાદની તથા અમરદાદની જથુકની બક્ષેશ તું
(મને) આપ.”

[અહુનવદ ગાથા, હા ૩૩, ફ. ૮]

રાત્રે બીછાના પર જતી વેળા.

નાની અઈવેશ્રુએમ ગેહુ અને ગાથાનો નીચલો ફકરો:—

યસ્તે વીસ્પે-મજિશ્તેમ સેરઓપેમજઅયા અવંધહાને
અપાનો દરેગો-જ્યાઈતીમ આક્ષત્રેમ વંધહેઉશ મનંધહો
અપાત્ આએરેજુશ પથો યએપુ મજદાઓ અહુરો પએતી

“બધા (યજ્ઞદો)માં સૌથી શ્રેષ્ઠ (અઓ હોરમજદ) (જે)
તારો સરોષ યજ્ઞ (તે)ને (મારી) મદદને માટે હું અરજ

કરીને બોલાઉ છું. વોલુમનોનાં રાજ્યમાં લાંબી બંદગી હમુને તું હાંસેલ કરાવ તથા (હમારી) રાસ્તીને લીધે નીતીના માર્ગે જેમાં હોરમજદ રહે છે (તે) તરફ હમુને તું પહોચાડ. ”

[અહુનવદ ગાથા, હા ૩૩, ફ. ૫]

એ ઉપરાંત ચાંદરાત, પુર્ણીમાં વગેરે ચંદ્રમાના ખાસ પક્ષો ઉપર માહબોખતાર અને અર્દવીસુર નિઆએશો લખવી પણ ફાયદાકારક ગણાયે.

બંદગી વેળા આસપાસ શાંતી રાખવાની જરૂર.

બંદગી કરવાનું કામ શાંત મનનું છે. તેથી બામદાદની બંદગી કરવા આગમચ કે તે બંદગીના દરમિયાનમાં આપણા પોતાના સ્વભાવમાં એવો ફેરફાર થવો ન જોઈએ કે જેથી બંદગીના કામમાં ખલલ પોંડયે; તેમજ બની શકે તો આપણી આસપાસ પણ એવી હીલચાલો કે ઝડબઝડ નહીં થાય તેની સાવચેતી રાખવી. કે જેથી આપણું પવિત્ર અને અષો કામમાં ખલલ ન થાય.

નાસ્તો.

વળી આજની વૈદ્યક વિદ્યાએ સ્વીકારેલો એક કાનુન એ છે કે કોઈ પણ ખોરાક લીધા પછી મગજ ઉપર લોહીનું દબાન થાય છે. ખોરાક લીધા પછી મગજ બંદગી કરવાના કામને નાલાયક થઈ પડે છે. તેથી નાસ્તો કે ચાહે લેવાનું કામ બંદગીથી ફારેગ થયા પછીજ થવું જોઈએ. તેમજ નાસ્તો કે કોઈ પણ ખોરાક સાદો અને સત્વગુણી હોય તો

આપણા સદ્ગુણો જે સ્પેન્તમેન્યુને લગતા છે, તે ખીલવવામાં મદદ મળે છે; અને દુર્ગુણો, હવસો, ઈત્યાદી જે અંધરેમેન્યુની પેદાયશ છે, તેને દાખી દેવાના કામમાં ઓછી મુશકેલી નડે છે. પણ તામસ ગુણી ખોરાકથી આપણી મીનોઈ વૃદ્ધિમાં હરકત નડે છે, તેથી બનતાં સુધી એવો ખોરાક તરક કરવાથી આપણી તંદરોસ્તી જલવાવા સાથે રવાનને ફાયદો થાય છે, કારણ કે ખોરાકની અસર શરીરપર થાય છે અને શરીરની અસર મનપર થાય છે અને મનની અસર પાછી તનપર તેમજ રવાનપર થાય છે, એ ખીના હરદમ ધ્યાનમાં રહેવી જોઈએ.

વર્તમાન પત્રો.

આજે વર્તમાનપત્રો વાંચવાની જરૂર લગલગ ખોરાક જેટલી જગત્યની થઈ પડી છે. તોપણ તે નાસ્તાની કે બંદગીની આગમચતો વાંચવાં ન જોઈએ, કારણ કે વર્તમાન પત્રોમાં સંખ્યાબંધ બાબતો આવે છે, અને તેમાંની કેટલીક દીલ ઉશકેરનારી બાબતો હોય છે, તેથી તે વાંચ્યા પછી મનની હાલત જેમ બંદગી કરવાને નાલાયક થઈ પડે છે, તેમજ દીલ ઉશકેરાયલી હાલત નાસ્તો પચાવવાને માટે પણ નાલાયક થઈ પડે છે, એવું વૈદ્યક શાસ્ત્રીઓ અને દાક્ટરો પણ કહે છે. એટલા માટે વર્તમાનપત્ર વાંચવાનો વખત બંદગી અને નાસ્તા પછીનોજ હોવો જોઈએ. વળી ખુદાને ઠગનારા નહીં પણ આખો દીવસ બંદગી-

ને અનુસરીને પ્રમાણીકપણે જીંદગી ગુજારનારા અથવા અપોર્ધના તરીકા ઉપર અમલ કરનારા રહેવા માટે મનને અને આચાર વિચારને તે પ્રમાણે કેળવવાનું કામ આપણે માથે લીધેલું હોવાથી, વર્તમાન પત્રોમાંથી આપણને જે એવી રીતે જીંદગી ગુજારવાના કામમાં મદદ કરે અથવા લાભકારક જણાય તેવુંજ અને તેટલુંજ વાંચવું સાડું છે— ખાલી ટાહેલાં કે પીજન ઉપર કે જીવ ઘટકાવનારી કે દીલ ઉશ્કેરનારી બાબદો ઉપર કિમતી વખત ગુમાવવો વાજબી નથી. અલબત્ત દુનિયામાં શા શા બનાવો બને છે તે વિષે આજે માહિતગાર રહેવાનું અવશ્યનું ગણાતું હોવાથી એક વર્તમાનપત્ર વાંચવું સાડું છે, પણ તે એવી રીતે વાંચવું જોઈએ કે તેમાંનો કોઈ વિચાર આપણી મીનોઈ વૃદ્ધિમાં હરકત કરવા દીવસે પાછો આપણા મન ઉપર આવી અથડે નહીં.

પશ્ચિમમાં જે વિદ્વાનો શોધો કરે છે તેઓ અમુક બાબદ ઉપર એકાગ્ર ચિન્તે વર્ષો સુધી મનન કરવાથી કં-તેહ મેલવે છે. જરથોશ્તી ધર્મનું ફરમાન વિચારોને સ્વચ્છ રાખવાનું છે. પણ મન સ્વચ્છ હોય તો મજબુત હોય, અને મજબુત હોય તો એકાગ્ર થઈ શકે. પણ એક કલાકમાં સેંકડો ચીજો ઉપર ફોડતું મન ડગમગતુંજ ગણાય, અને જે મન ડગમગતું હોય તે તરેહવાર જાતના વિચારોથી ભરેલું, અને તેટલા માટે નબલુંજ કહેવાય. તેથી વર્તમાન-

પત્રોની લાભકારક થોડીજ બાબદો વાંચી લેવાથી જેટલો ફાયદો થાય તેટલો સઘલીજ વગર જરૂરની બાબદો વાંચવાથી થતો નથી.

ઉદ્યોગ.

આ દુનિયામાં જન્મ લીધો એટલે ઉદ્યોગ અને ધંધો રોજગાર તો કરવો જોઈએ. જેની પાસે જરૂરી જોગવાઈ હોય, તે પોતાની જીંદગી અપોર્ણના તરીકા મુજબ ગુજારી શકે, અથવા તે પોતાનો સઘલો વખત મીનોઈ જ્ઞાન મેળવી તે લોકોને આપવામાં કહાડી શકે. સંસારમાં રહી એનાથી બીજી વધારે ઉંચી જીંદગી ગુજારવાની રીત નથી. તેનો બદલો પણ જેતી અને મીનોઈમાં ઉંચામા ઉંચો છે, જે જાહેર હોતો નથી.

યથા ય્યાત ઉતા ના વા નાઈરી વા વએદા હુઈથીમ,
અથા હુત વોહુ તત એએઆદ વેરેજયોતૂયા ઇત
અહ્માઈ ફ્રયા વાતોયોતુ ઇત અએઈજ્યો યોઈ ઇત અથા
વેરેજ્યાન યથા ઇત અસ્તી.

“વળી નર વા નારી સારી બાબદો (મીનોઈ જ્ઞાન) ખરેખર જાણતાં હોય તો જાહેર કરે, (તે ઉપર) પોતે અમલ કરે, અને બીજાઓ જેઓ ઘટતી રીતે તે પ્રમાણે ચાલે, તેઓને તે શીખવે.”

[મોટી હપ્તન યસ્ત, ક. ૧, ક. ૬.]

અતઃ જ તોઈ વક્ષયા મજ્જા વીદુષે જ-ના સુચાત
હ્યત અકોયા દ્રેગવાધતે ઉશ્તા ચે અષેમ દાદ્રે
હુવો જ માંથ્રા પ્યાતો ચે વીદુષે સ્વધર્તી.

“અએ હોરમજ્જા તારા (માંથ) (લોકામાં) ખચીત
હું જાહેર કરીશ; કારણ કે (દીનદાર) માણસે સમજી શકે તે
જણાવવું જોઈએ કે (સેવક) પુરાને માટે શિક્ષા (છે,) તથા જે
કોઈ રાસ્ટીને ટેકા આપે છે (તેને માટે) સુખાકારી (છે,)
વળી જે કોઈ ડાહ્યા સમજી માણસને માથની ખુખીઓ સમજાવે
છે, તે પોતે ખચીત ખુશાલ (હોય છે)”

[વોલુક્ષથ ગાથા, હા ૫૨, ક. ૮]

ઉદ્યોગ ઉંચા પ્રકારનો છે, પણ એના ફાયદા એવા
છે કે કદાચ આ દુનિયામાં માણસને તે નહીંળી જાણ પડે;
તો જો કે અશે જાંઘળી ગુજરનારાઓમાંના વિચારવંત
માણસોને તેનો ભાસ થયા વગર રહેતો નથી. આ ફાયદો
મેળવનારાઓમાં ધર્મગુરુઓ અને ધર્મના પવિત્ર સભક
આપનારાઓ આવી જાય છે. પણ તેઓજ કે જેઓ પોતાના
કાંઈ પણ લાલ, માન, નામ કે દામ મેળવવા ખાતર કામ
કરતા નથી, પણ માત્ર ખુદાની સેવા માટેજ પોતાની જાંઘળી
અર્પણ કરનારા હોય.

હવે સંસારી ઉદ્યોગ ઉપર આવીએ. દરેક માણસ
જ્યારે જન્મ લે છે ત્યારે તેને જીવવું તો જોઈએ; જીવવું
જોઈએ ત્યારે ગુજરાન તો ચલાવવું જોઈએ; અને ગુજરાન
ચલાવવા માટે તેને કોઈની ઉપર બોલો થઈ પડવું ન

જોઈયે—એટલા માટે સર્વ કોઈને ઉદ્ધોગ કરવો જોઈયે. જે શ્રીમંત પાસ જર હોય અને તેનામાં ઉપર મુજબ જીંદગી ગુજરવાની શક્તિ ન હોય તો તેણે પણ સંસારમાં ઉદ્ધોગ કરવો જોઈયે, કારણ કે જરથોશ્તી ધર્મ તથા સંસાર ની આડે નહીં આવે એવા કોઈ પણ જાતના પ્રમાણીક ઉદ્ધોગમાં રોકાવાથી (૧) મનમાં ખરાબ વિચારો આવતા અટકે છે; (૨) દુનિયામાં ઘણાં ભલાં કામો કરવાને શક્તિવાન થવાય છે (૩) સખાવતના કામો થઈ શકે છે (૪) માણસ જાતની ઉપરનું દુઃખ ટાળવામાં મદદ કરી શકાય છે, ઈત્યાદી, ઈત્યાદી. પણ એક શ્રીમંત જો મન મારનાર હોય, પોતાને મન ગમતાં એશ આરામ તરફ કરનાર હોય, તે અધોર્ધના માર્ગ ઉપર ચાલનાર હોય, અને તેની નજર આદમ જાતના દુઃખ તરફ ચોંટી હોય તો તે પણ એક જેહાનના એટલા ફાયદાઓ હાંસલ કરી શકે કે જેનું વર્ણન થઈ શકે નહીં—તે અમશાસ્પંદો અને યજ્ઞદોનો હુમશરીક થાય. અમશાસ્પંદો અને યજ્ઞદો જગતનાં ભલાં માટે કામ કરે છે, પણ સંસારમાં તે કામ કરવા માટે તેમને માણસ જોઈયે છે, કે જેની મારફતે તેઓ તે કામ બજાવે. એટલા માટે જો માણસ અપો જીંદગી ગુજરે તો તે તેમના પ્રતિનિધી જેવો થઈ રહે, અને તેથી તેની મારફતે તેઓ પોતાનાં ભલાં કામો બજાવે.

પણ સર્વ જરથોશ્તીઓએ તો ઉદ્ધોગ કરી, “ખેતી કરી” ધંધો રાજગાર કરી, અને તે નહીં બને તો કોઈ ભલાં

જનોની સેવા કરી પોતાનું ગુજરાન પોતાને હાથે કરી લેવું
 જોઈએ. જરથોશ્તી ધર્મ સાથે ખેતીવાડીનો હુન્નર અતિ
 અગત્યનો સંબંધ ધરાવે છે, જરથોશ્તી ધર્મનો એક ભાગ
 એજ હુન્નર ઉપર રચાયેલો હતો, એ ધર્મનો એક ભાગ
 ખેડુત પ્રજા માટેજ બાહેર થયો હતો, કારણ કે ખેતીવાડી
 માણસનો જીવનગારો છે. આપણ એવા સંજોગો વચ્ચે
 રહીએ છીએ કે ખેતીવાડીના કાયદા બાણવા માટે આપણને
 જોઈએ તેવી જોગવાઈ મળતી નથી, કારણ કે આપણી પ્રજાનો
 સંબંધ લગભગ તેથી છુટો થઈ ગયો છે. ખેતીવાડીમાં, જે
 સરકાર માયાળુ હોય તો, પ્રજા જીવે મરે નહીં - તેને અરધી
 રોટી પણ મળે. પણ ખેડુતોની સંખ્યા અને ખેતીનો
 વિસ્તાર ખેતી ખાનારોની સંખ્યા અને વિસ્તારને પુરતાં ન
 હોય તો પૂરતો ખોરાક અને પુષ્ટી આપનારો ખોરાક કયાંથી
 મળે ? જરથોશ્તીઓમાં જે પુરતો ખોરાક અને પુષ્ટી
 આપનારો ખોરાક નહીં મળતો હોય તો તેઓએ પોતાની
 ખેતી પોતાને હાથે બનાવવાને મંડવું જોઈએ.*

વેપાર-રોજગાર

ખેતીવાડી પછી વેપાર ધંધો આવે છે. પ્રમાણીકપણે
 વેપાર ધંધો કરવાથી માત્ર સંસારીજ કાયદા થાય છે એમ

* આજે જરથોશ્તીઓ માટે “ નોકરી ”ની હાનત ગુલામગીરી
 કરતાં વધારે ખરાબ ધંધું પડી છે. જ્યારે આજે જરથોશ્તીઓ સાદું
 જાણ તેવી નોકરી માટે દરવાજા બંધ થતા જાય છે, ત્યારે તેઓનું
 જીવન આ તરફ કાં નહીં ખેંચવામાં આવે ?

નથી, પણ તેથી ધર્મને લગતા કાયદા પણ થાય છે. સખાવતની જેટલી રકમ એક વેપારીથી કહાડી અપાય એટલી નોકરી કરનારથી કહાડી અપાતી નથી, અને જ્યારે આ દુનિયામાં સખાવતની કીંમત અંતઃકરણ કરતાં પૈસાની રકમ પ્રમાણે અંકાય છે, ત્યારે આવી સખાવત અગત્યની થઈ પડે છે તો જો કે એક ગરીબ પોતાની ગુંજસ મુજબ ખરાં અંતઃકરણથી થોડી પણ સખાવત કરે તે, મીનોઈ કાયદે જોતાં, વધારે મોટી ગણાવી જોઈએ. વળી ધંધા રોજગારમાં અને ઉદ્યોગમાં મન રોકાયલું રહેવાથી તેટલો વાર ખરાબ વિચારો આવતા અટકે છે; કુટુંબનો અને સંસારનો વહેવાર સેહલાઈથી ચલાવી શકાય છે, ગરીબ સગાં સ્નેહીઓને મદદ કરી શકાય છે, અને બીજા પણ કાયદાઓ થઈ શકે છે.

નોકરી.

જરથોશ્તી કોમનો મોટો ભાગ આજે નોકરી કરી પોતાનું ગુજરાન કરે છે. કોઈની ઉપર બોલે નહીં થઈ પડવું એ ગે.યા જરથોશ્તી ધર્મનું ફરમાન હોય એવો એક ભલો વિચાર ટોળામાં ચાલુ હોવાથી પોતાના ગુજરાન માટે કોઈની ઉપર બોલે થઈ રહેવા કરતાં કાંઈપણ ઉદ્યોગ કરી પોતાનું ગુજરાન સ્વતંત્રપણે કરવાનો દેવાજ અસલથીજ ચાલુ છે. આથી જરથોશ્તી ટોળામાં જેટલા પ્રમાણમાં ખરેખરી ગરીબાઈ વાસો કરતી હોય તેટલી પણ ખહાર જણાતી નથી,

અને તેજ કારણને લીધે “જરથોશ્તીઓમાં લીખારી નહી” એ કેહવત દુનિયામાં જાણીતી છે. એટલા માટે કોઈની ઉપર જોભે ધર્મ પડવા કરતાં ગમે તેવો ધંધો કે નોકરી કરી પોતાનું ગુજરાન કરવું સારું છે. ઉઘોગી માણસ કોઈનો આશીયાળો રહેતો નથી. એના ખીજા સંસારી કાયદો ઉપરાંત જે એક મીનોઈ કાયદો થાય છે તે એ કે, તે સ્વતંત્ર હોવાથી કોઈની મરજીને તાબે થવાને બદલે પોતાની મીનોઈ વૃદ્ધિ માટે પોતાના અંતઃકરણમાંથી આવતી ખુદાઈ સુચનાઓને અનુસરીને પોતાની જીંદગી ગુજારી શકે છે. પરતંત્ર રહેવામાં આપણને આશીયાળાં રહેવાથી જરૂરોની મરજીને કેટલીક વાર શરણ થવું પડે છે, અને ધર્મના કાનુનો પણ તોડવા પડે છે. તેનો એક દાખલો:—

એક ગરીબ વીધવા પોતાના બચ્ચાં સાથે એક ચાલમાં રહેતાં હતાં. તેમને તે ચાલના માલિકે ઓછે ભાડે રહેવા દીધાં હતાં. પણ ચાલના ધણી “સુધારાવાળા” હતા તેથી પેલી વીધવા જ્યારે માસીક હાલતમાં દુર બેસતાં હતાં ત્યારે ઘરધણી ધમકી આપતા હતા કે એવો “દેખાવ” કરશે તો એ ચાલમાં રહેવા દીધામાં આવશે નહીં.

એ અને એવાજ ખીજા દાખલાઓમાં દીનદાર ગરીબ જરથોશ્તીઓની મરજીનો કાણુ ખીજાંએ લે છે,

જેઓને જરથોસ્તી ધર્મે મીનોઈ (ખુદાઈ) જીંદગીનો નાશ કરનાર ગણ્યા છે:—

તએચીત મા મોરેન્દન જયોતૂમ્ ચોઈ દ્રેગવતો મજીબીશ ચિકોઈતેરેશ અંધઉહીશ્યા અંધહુવસ્ય- અપયેઈતી રઝમ્બેનંધહો વઝેદેમ ચોઈ વહિશતાત અપા- ઉનો મજદા રારેધ્યાન મનંધહો.

“ મારીથી (ભોગવાતી) જીંદગી ગુજરવાની રીતીને તે સપ્સો ખરખ કરે છે કે જેઓ ખુરાઓને મોટા ગણે છે, શેઠો અને શેઠાણીઓની દેહતનો કબજો મેલવે છે, (તથા) જેઓ રાસ્ત (માણસો) ને સૌથી નેક વિચારથી પાછા રાખે છે (યાને તેઓના દીક્ષમાં દીનના ફરમાનો બાબે વસવસો ઉત્પન્ન કરીને ખુરા વિચારો પેદ કરે છે). ”

[અહુનવદ ગાથા, હા ૩૨, ફ. ૧૧.]

જરથોસ્તી ધર્મનો મૂળ પાયો અષોઈ ઉપર રચાયલો છે, અને માણસના ખોરેહને પવિત્ર રાખવાની તેમાં ખાસ ગોઠવણો થયલી છે, જે તેના કાયદાકારક રીવાજોમાં આપણુ જોઈએ છીએ.

માસીક હાલતમાં દુર બેસવામાં વૈદક વિધાને જણાવલ્લ સખબો ઉપરાંત ખોરેહની જાળવણી અને ગર્ભસ્થાનના પદાર્થો બીજા સખબો છે. ખોરેહની જાળવણી માટે જરથોસ્તી રાહબરમાં પુસ્તો ખુલાસો કીધો છે. ગર્ભસ્થાનના પદાર્થ સંબંધી આ ઠેકાણે કાંઈ કહી

શકાતું નથી કારણ કે બાબદ ઘણી નાબુક છે. તોપણ આટલું કહી શકાય કે એ પલીદી સાથે જંદુઈ શીહા એદમને સંબંધ છે અને એની પરહેજી જાળવવામાં ખામી પડવાથી ઓરત જાતને ઘણા માંડાં પરિણામો સોસવાં પડે છે, અને તેઓ ઘણા દુઃખ દરદોના ભોગ થઈ પડે છે.*

પણ એક ગરીબ માણસ પરતંત્ર રહેવા કરતાં નોકરી કરીનેથી પોતાનું અને પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન કરે તે તે સ્વતંત્ર રહી શકે છે, એટલુંજ નહીં, પણ સંસારમાં આખર-દરકારથી રહી શકે છે. તે પોતે પોતાની હાજતો માટે કોઈનો મોહતાજમંદ રહેતો નથી, અને થોડે ઘણે દરજે પણ સ્વતંત્ર રહેવાથી પોતાની મરજી મુજબ પોતાનો ધર્મ પાલી શકે છે, અને પોતાની મિનોઈ વૃષ્ટિ આગળ વધારી શકે છે.

કુરસાદનો વખત કેમ ગાળવો ?

દીવસના ઉદ્યોગમાંથી પ્રારંભ થયા પછી આપણા લોકોમાં સાંજનો વખત માણસની વલાણ અને આચાર વિચાર પ્રમાણે, રમત ગમતમાં કે ટોળ-ટપ્પામાં યા એવીજ કોઈ કલબોમાં પસાર કરવામાં આવે છે. હવે મનનો સ્વલાવ એવો છે કે તેને જે ચીજમાં મજાદ મેલવવાની ટેવ પડી હોય તેમાં તે મજાદ માની લે છે. કોઈ

* જુઓ “ માસીક હાલતવાળી ઓરતોને દુર બેસવાની જરૂર,” આદૃતિ ત્રીજી, રચનાર એક જરથોશ્ટી.

કીકેટ રમવામાં, કોઈ ખાવાપીવામાં, કોઈ ટોળા ટપ્પામાં, કોઈ રંગ રાગમાં, કોઈ અભ્યાસ, ઇત્યાદીમાં મોજ સમજે છે. સૌ સૌની વળાણુ પ્રમાણે માણસ રસ્તો લે છે. તેથી જો જરથોશ્તી ભાઈઓ અને બેહનો પુરસદના વખતે ધર્મ-પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરવામાં મળહ મેલવવાની ટેવ પાડે તો તેના કાયદા હુ અત્રે વિસ્તારી શકતો નથી. જીંદગીમાં પુરસદનો વખત ગાલવાને એના કરતાં વધારે ઉંચુ ખીજી કોઈ સાધન નથી,—બલકે એક ખારગી એમ કહીયે તો ચાલે કે જન્મ લેવાનો ખાસ હેતુજ ખુદાને પીછાનવાનો હોવાથી તેની પીછાન માટે ધર્મનો અભ્યાસ કરવાને જની આવે એટલો વખત ફાજલ પાડવો જોઈયે. જો કોઈ તરફથી એવો સવાલ કરવામાં આવતો હોય કે, “આખા દીવસના થાકેલા પરાગેલા બે ઘડી રમત ગમતમાં મળહ નહીં મેલવીયે કે?” તો તેનો નમનતાઈ ભરેલો જવાબ, જેઓ આખો દીવસ સંસારમાં મગજનું કામ કરનાર, હોવા છતાં પુરસદનો વખત પણ ધર્માભ્યાસમાં કહાડે છે તેઓને પુછવાથી માલમ પડશે. તેઓ જણાવે છે કે સંસારના કામોમાં મનશકિત આખો દિવસ રોકેલી રાખવાથી કંટાલો આવવા છતાં, સાંજે એક બે કલાક ધર્મના અભ્યાસમાં કે ધર્મને લગતી વાતચીતમાં રોકવાથી તેમને ગોચા તાઝગી અને આસાએસ મલી હોય એમ લાગે છે. તેનું કારણ એજ કે માત્ર મનની વૃત્તિમાં ફેરફાર થવાથી

મનને આસાએસ જેવું લાગે છે. રમત ગમતમાં પણ માત્ર મનની વૃત્તિજ ફેરવવાથી આસાએસ જેવું લાગે છે, બાકી મનનો રમતગમતમાં પણ રોકાયલુંજ રહે છે. સવાલ માત્ર એકજ ચીજ પસંદ પડતી છે કે નહિ તેનો છે. ધર્મનો અભ્યાસ અંતઃકરણને રાહત આપનારો હોવાથી એક જાતની એવી અંતર ખુશાલી પેદા કરે છે કે તેની મોજનો સંસારી રમત ગમતમાં કે ખાન-પાનમાં મોજ સમજનારાઓને ખ્યાલ વટીક નહીં આવે. એજ કારણને લીધે જેઓ આ અભ્યાસમાં ગુટેલા છે તેઓ એ ખ્યાલમાં એટલા ચકચુર બની જાય છે કે તેઓને કેટલીકવાર પોતાની આસપાસ શું બને છે તેની ખબર વટીક પડતી નથી; તેઓ પોતાનાં સંસારી સંકટો જુલી જાય છે. આ ઉપરથી જોઈ શકાશે કે જેમ એક દાડૂ પીનારને દાડૂથી મોજ મલે છે, અને એક વાર દાડૂ મલે તો તે ફરીથી પી તેની મસ્તીમાં ચકચુર બને છે, તેમ આ અભ્યાસથી પણ મીનોઈ જ્ઞાનની મસ્તીમાં આનંદ મેળવાય છે. તકાવત માત્ર એટલોજ છે કે પહેલાનો હોશ જ્યારે ઉંધો પડે છે, ત્યારે બીજાની હુશીયારી વધતી અને વધતી જાય છે. એટલા માટે મીનોઈ જ્ઞાનને સુદીઓએ “શરાબ” ની ઉપમા આપી છે.

તોપણ આટલી વાત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે આપણામાં જે એહેરેમન છે તે હંમેશાં લલાં કામમાં અટ-

કાવ નાખ્યા કરે છે; તેથી વારેવાર આપણા મનમાં આ અભ્યાસ માટે આગસાઈ કે અણગમો ઉત્પન્ન થાય છે, અને શરૂઆતમાં તો કદાચ ખચીતજ તેમ થાય. જરા જેટલું નજીવું બહાનુ મલવાથી આ અભ્યાસ ચુકાવાનું મન થાય છે, અને એક દીવસ ચુકવા દીધો તો કદાચ પછી લાંબા વખત સુધી તે પાછો હાથ ધરવાની ભેગવાઈ મલતી નથી. એટલા માટે જેમ શરીરના પોષણ સાડ ખોરાકની જરૂર વિચારવામાં આવે છે તેમ રવાનનાં પોષણ સાડ મીનોઈ જ્ઞાનની અવશ્ય જરૂર માનવી. એમ વિચારી તેની પાછલ ખંતથી મંડવું. તેનો બદલો જરૂર મલ્યા વગર રહેતો નથી, અને થોડા વખતમાં તેથી ઉપર કહ્યા મુજબની ખુશાલી લાગવા માંડશે.

આથી માલમ પડશે કે મીનોઈ જ્ઞાનનો યા ધર્મ પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરવાથી ઘણા ફાયદા થાય છે:—

(૧) થાકેલા જીવને આસાએસ મળે છે, (૨) રવાનને પ્રકાશ મળે છે; (૩) અક્કલ હુશીયારી વધે છે; (૪) જીંદગીમાં જીવેલું પ્રમાણ થાય છે; (૫) સંકટમાં સખુરી મળે છે; (૬) દુઃખ ભુલી જવાય છે; (૭) ખુદાની વધારે નજદીક જવામાં મદદ મળે છે; (૮) પાપમાંથી છુટકો થાય છે; (૯) ખુદાઈ જ્ઞાન મળે છે; (૧૦) મરણ પછી ઉંચું જોહેશ્વર મળે છે, ઇત્યાદી.

કલખો.

પારસી જીવાનોમાં આજે “ કલખો ” સ્થાપવાનું કામ સાધારણ થઈ પડ્યું છે. “ કલખ ” ઇંગ્લિંજોની નકલ છે, અને તેની નેમ આસાએશને બહાને માત્ર રમતગમત અને મોજમજાહ કરવામાં સમાયલી છે. ઉમરે પોહોંચેલા માણસો માટે એવાં મંડળો જેટલાં વાંધાં ભરેલાં ગણાતાં નથી તેટલાં જીવાન માણસો માટે તે ગણાય—તે નુકશાનકારક ગણાવાં જોઈએ. કારણ કે મેહેનત અને પૈસા ખરચાવાનાં પ્રમાણમાં ફાયદો થતો નથી, પણ ચોર નુકશાન થતું જોવામાં આવે છે. ઇંગ્લિંજો અને બીજા દેશીઓ, જેઓ મોટા પાયા ઉપર કલખો સ્થાપે છે, તેમનો હેતુ વગવાળા લોકોએ રાજદુવારી ફાયદા હાંસલ કરવાનો હોય છે, તેમજ કામ અને દેશને ફાયદો કરવાનો હોય છે. જો તે ધોરણ ઉપર આપણા પારસી જીવાનો કાંઈ ધર્મને અભ્યાસ કરવા—ધર્મ સંબંધી કે સંસારી ખરો સુધારો કરવા—અથવા એવાજ કાંઈ ફાયદાકારક હેતુથી એક કલખ સ્થાપે, અથવા તો જે કલખો હાલે મૌજુદ છે તેઓને તેવી નેમ માટે ફેરવી નાખવામાં આવે, તો તે આપણુ માન જોંચી શકે; પણ માત્ર મોજમજાહ માટે જો કલખો સ્થાપવામાં આવતી હોય તો, જરથોશ્ટી માખાપોએ પોતાનાં બાળકોને અને જીવાનોને, એવાં મંડળને ખાનાખરાખીનાં બી વાવનાર ખાતાંઓ તરીકે સમજી અટકાવવામાંજ ફાયદો ગણવો જોઈએ.

સરોષની રાહબરી.

સરોષ એક મોટામાં મોટો રાહબર યજ્ઞ છે. જરથોસ્તી ગાથા, જેમાં સઘળા ફરેસ્તાઓના નામ જણાતાં નથી, તેમાં સરોષનું નામ મલે છે. એ ઉપરથી સરોષનું મહત્વ ઉંચું માલમ પડે છે. તે બેહોશીમાં રવાનની પાસ-બાની કરે છે; રાત્રે ઉંઘમાં અને મરણ પછી, જ્યારે આપણો હોશ બગૃત હાલતમાં હોતો નથી, ત્યારે તે આપણા રવાનની પાસબાની કરે છે. તેથી જરથોસ્તીઓમાં રાત્રે સુતા આગમચ “સરોષ યસ્ત રાતનો વડી” અથવા નાની “સરોષ યસ્ત” લખવાનો ચાલ છે. માંદગીમાં કે બીજી રીતે જો આ યસ્તો આખી લખવાનું બની આવતું નહી હોય તો “સરોષ બાજ” પણ લખી બીજાનાં પર જવું સારું છે. તેના કાયદા “સરોષ યસ્ત”માં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. * દરેક માણસને સરોષથી ખુદાઈ જ્ઞાન મલે છે, ખુદ અશો પેગમ્બર જરથોસ્ત સાહેબને પણ સરોષની મારફતે ખુદાઈ જ્ઞાન મલ્યું હતું. હોમ, જેની આરાધના અષો જરથોસ્તે કીધી હતી, તેણે સુધ્ધાં મિથ્ર લેગાં સરોષને આરાધ્યો હતો. † તેથી એ યજ્ઞની પનાહપોશીમાં રહેવાથી દરજી શક્તિઓ, જેનું બળ રાત્રે ઘણુ વધી જાય

* જુઓ ‘જરથોસ્તી રાહબર’ બાબદ “સરોષનો પેગામ.”

† હોમે સ્વઓષને આરાધ્યો—સ્વઓષ યસ્ત, કરદો ૮, ક. ૧૯; હોમે મિથ્રને આરાધ્યો—મેહેર યસ્ત, કરદો ૨૩, ક. ૬૮.

છે, તેનાથી આપણો ખયાલ થાય છે. વળી દરરોજ એની સેતાએશ કરવાથી મરણ પછી પણ તે આપણી—સ્વાનની—પાસખાની કરે છે, એમ અવસ્તા ઉપરથી જણાય છે.

રાતનું ખાણું.

પણ આટલું ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે, જો કોઈ માણસ રાત્રે એંધીની માફક ખાય, હાડ પીએ, અને એવીજ રીતે પોતાના મગજપર લોહીનો જુસ્સો વધવા દે તો તેનું ભણેલું તેને જોઈએ એવી મદદ કરી શકે નહીં. સૌથી ઉત્તમ રીત સૂર્યાસ્ત આગમચ રાતનું ખાણું લેવાની છે; પણ હમણાના પારસી સંસારમાં તેમ બનતું ન હોવાથી ધર્મી જીંદગી ગુજારવા માટે તો રાત્રે જેમ બને તેમ હલકો ખોરાક લેવામાંજ ફાયદો છે.

આપણા ખોરાક અને પોષણ માટે જે યજ્ઞદો અનાજ, ફળફળાદી, વનસ્પતી, ઇત્યાદી ઉત્પન્ન કરે છે તેમનું અહિંસાન માન્યા વગર ખાણું ખાવું ગોયા ચોરીનો માલ ખાધો બરોબર છે. એટલા માટે દરેક વેળા બાજ ધરીને ખુદા અને તેના ફરેશતાઓને યાદ કરી ખાણું ખાવું સારું છે. પુરતી ગંભીરતા સાથે ખાવાથી ખાણું સારી રીતે હજમ થવા સાથે આપણુ ખુદાના ગુનેહગાર ઠરતા નથી. મોટા મેળાવડાઓમાં સુધાં ખાણું ખાતી વેળા બાજ ધરી પુરતી ગંભીરતા સાથેજ ખાણું ખાવું જોઈએ. “હુરરે”

ના પોકારો કરવા એ જરથોશ્તી રસમ છેજ નહી--એ માત્ર જંગલી રસમ છે--તે આપણા લોકોએ અખત્યાર કરી ભુલ કીધી છે. તે જેમ બને તેમ જલદીથી દુર કરવી જોઈએ, એવી રીતના ધીંગા મસ્તી સાથે આપણે ખાણું ખાતી વેળા. એક તરફથી ફરેશ્તાઓને યાદ કરી, બીજી તરફથી આપણી આસપાસ ગોયા દેવદરૂજોનું લશકર ખોલાવીયે છીયે તેમાં કોઈ પણ ક્ષાયદો સમાયલો નથી. બહારના બીજા લોકો તેથી એવું સમજે છે કે પારસીઓ દારૂ પીવા ખેડા છે, અથવા દારૂ પી છાકટા થયા છે--તે વેળા આપણે દાનાવ માણસ છીયે, એવું જેમ આપણે ભુલી જઈયે છીયે, તેમજ બહારના લોકો પણ એવો પોકાર કરનારાઓને દાનાવ ગણે નહી. માત્ર એક રીવાજ પડી ગયાથી આપણને એમાં ખોટું લાગતું નથી.

બીછાનાની પવિત્રાઈ.

સાદો અને હલકો ખોરાક લીધા પછી પણ થોડો વખત વચમાં ગાલ્યા પછી બીછાનાપર જવાથી આપણે આપણા બચાવ માટે ગોયા આપણી આસપાસ એક મીનેઈ દેવાલ બાંધીયે છીયે. જે સૂર્યાસ્ત આગમચ ખાવાનું બની આવતું હોય તો અઈવીસ્ત્રુથેમ ગેહમાં સરોષ યશત લણી બીછાના ઉપર જવાથી વધુ ક્ષાયદો થાય છે. ખરું જોતાં તો એજ ગોઠવણ વાજબી છે. પણ આપણા સ સારમાં રાતનો ખાણાનો વખત બહુ અસુરો રાખવાથી ખાધા આગમચ સરોષ યશત લણવાનો ફરવૈયો છે.

પણ જેઓથી નહીં બનતું હોય તેઓએ બનતાં લગી ખીછાનાપર જવા આગમચ આગળ જણાવેલો ગાથાનો ફકરો અથવા નીચલી નીરંગ પણ લાણીને સુવાની કૌશેશ કરવી. તેમ કરવાથી રાત્રે ઉંઘમાં તે પોતાનો કાંઈબી બચાવ કરી શકશે.

નામ યજ્ઞ નામ હોરમજ્ઞ ખોદાએ અવળુની એજીઆર ઈઅિજી ગોશદાર કસને પેતીઆર મેહુર સરોષ ઈઆર સરોષ ગોશદાર કસને પેતીઆર અહુરેમ મજ્ઞદામ અહુરમજ્ઞ અમેશાસ્પંદાન મેહુર સરોષ રશને નામ ઈજ્ઞ નામ અહુરમજ્ઞ ખોદાએ અવળુની. અષ્ટેમવોહુ ૧.

આ નીરંગ લાણુવાનો કાયદો એ કે, આગળ કહ્યા મુજબ રાત્રે દડૂનેનું બળ વધારે હોવાથી, આ નીરંગ ઉંઘમાં આપણા બચાવ જેવી થઈ પડે છે.

વળી જે મીનોઈ કાયદો આપણે દીવસે સેંકડો સંસારી ખટપટોને લીધે મેળવી શકતા નથી તે કાયદો, જે પવિત્ર જીંદગી ગુજારતા હોઈયે તો, રાત્રે ઉંઘમાં મેળવી શકીયે છીયે. જેમ ખોરાકને પચાવાની જરૂર છે,—જે તે પચે તોજ ખોરાક ખાધેલો પ્રમાણ—તેમજ જ્ઞાન પણ “પચેલું” હોય તોજ કામનું. તેથી દીવસે મન લમતું હોવાથી મીનોઈ જ્ઞાન આપણુ બરાબર સંપાદન કરી (પચાવી) શકતા નથી, પણ જે મીનોઈ અભ્યાસ દીવસે કીધો હોય તે રાત્રે પચાવવાને બની આવે છે. તે ખીછાનાનું “મેગ્નેટીઝમ” જે સાફ

હોય તો, ઉપલી રીતે જીંદગી ગુજરવાથી ઉંઘમાં ઉંચી જાતના ખોવાળ આવે છે, કોઈવાર આગાહી થાય છે, ઇત્યાદી. એનું કારણ એ કે આપણે સંસારમાં લપેટાયલાં હોવાથી દીવસે જે અટકાવો મળે છે તે રાત્રે મળતા નથી, અને રવાન ઉંઘમાં મીનોઈ દુનિયામાં હોય છે, ત્યાં તે કેટલુક કામ સહેલાઈથી કરી શકે કે જે સંસારની જંજાલો વચે બનતું નથી. જાનવરી જીંદગી ગુજરવા સાથે ઉંઘમાં મીનોઈ દુનિયાના નીચલા તબક્કા ઉપરજ રવાન રહે છે; પણ પવિત્ર જીંદગી ગુજરવાથી તે ઉંચા તબક્કા ઉપર જઈ શકે છે. સાધારણ સ્વપ્નાઓ જ્યારે નીચલા તબક્કાઓ ઉપર હોવાથી અંધકારમાં જોઈએ છીએ, ત્યારે ઉંચા તબક્કાઓ ઉપર વધારે ને વધારે સ્પષ્ટ અને કોઈવાર રોશનીમાં પુર હુશીયારી સાથે તે જોવામાં આવે છે, જ્યારે તે એક જાતની “ બશારત ” ગણી શકાય.

ફર્જિયાતને અનુસરતી જીંદગી.

આગલા ભાગમાં આપણે સાધારણ રીતે દરરોજની જીંદગી ગુજરવાની જરથોક્તી ફર્જિયાતો જોઈઆવ્યા છીએ. પણ તે ફર્જિયાત ગુજરવા સાથે જો આપણે આપણી જીંદગી સુધારવાની કોશેશ નહી કરીએ તો આપણી હાલત એક ઘડીઆળ કે ગાયથી વધારે ચઢતી ગણાય નહી; કારણ કે એક ઘડીઆળને ચાવી આપવાથી તે ચાલે છે, પણ પોતે સમજતું નથી કે પોતાનો ઉપયોગ કેટલો છે, તેમ એક

માણસ પોતે શું કરે છે તે સમજવાની કોશેશ કર્યા વગર
જે તે ભણતર કે કામ કર્યો જાય તો તે પણ એક ઘડીયાળ
જેવોજ છે—તેનું કામક્ષજ યાંત્રીકજ ગણાય. તેમજ કોઈ
માણસ મોંસ-મછીનો ખોરાક તણ દઈ ખીણ રીતે તેને
અનુસરતી જીંદગી નહીં ગુજરે તો, તેની હાલત પણ ગાય
બળદ જેવીજ ગણાય—ગાય-ઢોર પણ માંસ ખાતાં નથી—
તેઓ માત્ર ઘાસ ખાઈ જીવે છે.

એટલા માટે પવિત્ર જીંદગી—મીનોઈ જીંદગી—
ગુજરવા સાથે મીનોઈ જ્ઞાનની સમજ લેવાની જેટલી બની
આવે એટલી કોશેશ કરવી જોઈયે, અને તેવીજ રીતે
આપણા નીચ હવસો, હેવાનીયત અને જુરસાઓ ઉપર
કાબુ મેળવી, સદ્ગુણોને ખીલવવા જોઈયે.

એવી રીતે જીંદગી ગુજરવાથી આપણે ખુદાની
વધારેને વધારે નજદીક જઈએ છીએ, ખુદા આપણામાં
જેહેતર રીતે પ્રગટ થાય છે.

એવી રીતે જીંદગી ગુજરવા માટે આપણું કામકાજે
નેક હોવાં જોઈએ. આગળ જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ
આપણને સુખ અને ખુશાલી માટે જુદા જુદા વિચારો હોય
છે—કોઈ કંઈમાં સુખ માને છે, અને કોઈ કંઈમાં માને છે.
આપણે મુખ્ય કરી (૧) મીનોઈ જ્ઞાનમાં સુખ માનવાની ટેવ
પાડવી જોઈયે; પણ જેઓની મનશક્તિ ઉંચી જાતનું જ્ઞાન

સંપાદન કરવાને લાયક નહીં હોય, અથવા ઓછી લાયકાત હોય, તેઓએ (૨) કોમની સેવા બજાવવા કોઈ ધર્મ સંબંધી મંડળીમાં સામેલ થઈ તે મંડળીને લગતાં નાના પ્રકારનાં કામો કરવાં, અને તે મંડળીની મારફતે વગર સ્વાર્થે કોમની, દેશની કે દુનિયાંની સેવા બજાવવી, કે જે સેવાઓ ખુદાની સેવા બજાવ્યા બરોબર છે. જેમ જ્ઞાનથી તેમજ ખુદાની સેવાથી પણ આપણો રસ્તો મોકલો થાય છે, અને એવી બીનસ્વાર્થી સેવાથી કોમનું, દેશનું અને દુનિયાનું દુઃખ ઓછું થાય છે.

હરજેજ એમ નહીં સમજવું કે “મારા જેવા નાચીઝ માણસની મહેનતથી તે દુનિયાનું દુઃખ શું ઓછું થવાનું હતું ?” તમારી જેટલી લાયકાત હોય તેથી વધારે ભારી કામો કરવા—તમારી કાયનાત અને ગુંજસ ઉપરાંત કામ કરવા—ખુદા ઈચ્છતો નથી. આપણામાં જે ગુંજસ હોય તેનાજ પ્રમાણમાં, પણ દીલસોજીથી અને અતઃકરણથી, તે સેવા બજાવવાની અસર, તે કામ ગમે એવું દુનિયાંની નજરે નિર્જીવ લાગતું હોય તોપણ, આખી દુનિયાંમાં પંથરાશે, અને “કોઈ પણ કારણ તેની અસર મોડે કે વેહલે લાગ્યા વગર રહેતું નથી” એ કુદરતના કાયદા મુજબ, તે કામને મજબુતી મળ્યા વગર રહેશે નહીં. પણ આ સઘળું અત્યંત પ્રમાણીકપણે, પુરતા લાવથી, અને સાચવટ સાથે થવું જોઈયે.

સાદો ખોરાક.

ખોરાક માટે આગલ આપણુ જોઈ ગયા છીએ. પણ અત્રે તેની લાયક જગા ઉપર થોડા વધુ શબ્દો કહેવાની જરૂર છે. સાદો ખોરાક અષોઈના તરીકાને—અને એટલા માટે જરૂરથી છાંદગી ગુજરવાને—અવધ્યનો છે અને તેના ફાયદા સર્વે વૈદ્યક શાસ્ત્રીઓ, વિદ્વાનો, ફીલસુફો અને પેગામ્બરો સમજાવે છે. સાદા ખોરાકથી આપણુ દુઃખ દરદથી બચી જઈએ છીએ, તેથી આપણુ આપણા નીચ હવસો ઉપર કાણુ રાખી શકીએ છીએ; તેથી પૈસાનો ખચાવ થાય છે; તેથી અક્કલ હુશીઆરી વધે છે; તેથી વધેલા પૈસા બીજા લાઇખંધો અને સગાં સનેહીઓનું દુઃખ ઓછું કરવાના કામમાં વાપરી શકાય છે; તેથી બીજી સખાવતો થઈ શકે છે, ઇત્યાદી.

વળી ખાના ઉપર બાજ ધરી ખોદાની યાદ સાથે ખાનુ ખાધા પછી, રસ્તે ચાલતાં હાલતાં, કલબે કલબ કે એવીજ બીજી રીતે ઢોરની માફક ખાવું માનસાઈ કાયદાથી ઉલટું છે. એવી રીતે ખાવાથી જઠરાગ્ની નિયમસર કામ કરી શકતો નથી, પાચન શક્તિને પોતાની શક્તિ ઉપરાંત મહેનત પડે છે; પણ જે માણસ એવીરીતના ખોરાકને પચાવી શકે તે માણસ “ખાધરો” સમજવો.

સાદો પોશાક.

માણસનો પોશાક તેના લિત્તરના આચાર વિચારનું બહારનું માપ દેખાડે છે. જેવા આચાર વિચાર હોય તેવી જાતનો શોખ હોય, અને શોખ વીતચીત મારફતે અથવા પોશાક મારફતે જાહેર થાય છે. એક સંપૂર્ણતાને ચહાનાર અકલ્પત માણસ જેમ આવે પીવે તેમજ પોશાકમાં સાદો હોય છે; એક અધુરો, છાલકો, અને ઉછાછલો માણસ પોતાનું અધુરાપણ, ઇર્શી, ત્રીમતરાક, અને ઇતરાટ ભરેલા પોશાક મારફતે જાહેર કરે છે. એક ધર્માભિમાની કે જાતિભિમાન માણસ પોતાનો બાપીકો સાદો પોશાક પેહરવામાં જ માન મરતબો અને મોટાઈ સમજે છે; અને તેને તે માન મરતબો અને મોટાઈ બીજા લોકોથી, રાજ-દરબારથી, અંગ્રુમનથી મલે છે. પણ મહલાજી ભરેલો બાપીકો પોશાક તજવો અને બીજી કોમનો ઇટરાટ ભરેલો પોશાક સજવો, મગજમાં તકોબરી દાખલ થયા સિવાય બનતું નથી, એ ખ્યાલના લિત્તરમાં જ તકોબરી હોય છે, “મને કોણ પુછનાર છે?” આ ખ્યાલ દાખલ થતાં તે કોમની કે લોકોની દરકાર કરતો નથી, અને તે અભિમાનમાં તે વિચીત્ર નકલ કર્યો જાય છે. * તે પે.તે પોતાના મનમાં ચાહે છે કે એવા

* જેઓને પોતાના અધિકારની રહે રજી પડે છે, તેઓને આ બાબદમાં હટ મુકી શકાશે.

“સુધારા”થી લોકો મને માન આપે; પણ તેજ વેળા તે પોતે પોતાની કામને અપમાન કરે છે તે ગર્વીષ્ટપણના પરદાને લીધે જોઈ શકતો નથી. આથી તે ઉડાઉપણના વર્ગમાં આવે છે, તેથી તે જો ધર્મ શાસ્ત્રને માનતો હોય તો, તેની સનમુખ આપણ વંદીદાદની શીખામણ રજૂ કરીશું:—

નોઈત જ અહુરો મજદાઓ યાઓ ધ્રુવનામ્ અવરેતનામ પઘ્તિરિચ્યા કધથે; નોઈત અસ્પેરેનો-મજે, નોઈત અવચિનો-મજે; અવત અએષ ચરાઈતિક અવિં-માંમ હુરેકે-હુરેચ્યાત.

“અહુરમજદ આપણી પાસે જે [વસ્ત્ર] હોય તેમાંથી કાંઈપણ ચીજ રદ કરવા આપતો નથી; અસ્પેરેનાના જેટલી પણ મોટી નહીં; કે કાંતનારી કન્યા અવી પ્રમાણુ જેમ નાખી દે એટલો (તરાક) પણ નહીં.”

[વંદીદાદ, ફર્જદ ૫, ફ. ૬.]

આ ઉપરથી જોવામાં આવશે કે વસ્ત્ર તેમજ ખોરાક કે પૈસો, કાંઈપણ ચીજ જેરકાયદે અને બેઅંદાજે વાપરવામાં કાયદો થવાને બદલે જેરકાયદો થાય છે. આ બાબત ઉપર ખાસ કરીને ઓરત જાતનું ધ્યાન વિશેષ કરીને ખેંચવામાં આવે છે, કારણ કે કુદરતી રીતે જોતાં એમાં મરદ કરતાં ઓરતનો હાથ વધારે છુટો જણાય છે. પણ આ નાનુક જાત તરફ આપણુ જે માન ધરાવીએ છીએ તે તરફ જોતાં

આપણુ તેને નમ્ર અર્થ કરીશું કે તેઓ આ બાબદમાં દાનાઈ અને દુરદેશી વાપડે.

તેહેવારો.

તેહેવારો પાલવાની બાબદમાં પણ આપણે સાદાર્થજ વાપરવી જોઈએ. હાલમાં આપણે જે રીતે તેહેવારો પાલીએ છીએ તે ધર્મના કાનુનોને અનુસરીને પાલતાં નથી. એ વિષે થોડા વખત ઉપર એક બાબદ ચૈરાગમાં લખાઈ હતી તે આ ઠેકાણે ઉપયોગી થઈ પડશે.

“ઘરના તેહેવારો એવી રીતે ગુજરવા જોઈએ કે બાકીના સઘલા દીવસો જે સંસારી ખટપટોવાળી જીંદગીમાં પસાર થાય છે, તેમાંથી બની આવે તો મોકળા થઈ તે દીવસે પવિત્ર જીંદગી ગુજરી શકાય. ‘તેહેવાર’ નો અર્થજ એ થાય છે કે ‘પવિત્ર દીવસ,’ અને પવિત્ર દીવસ ગુજરવો એટલે પવિત્ર જીંદગી ગુજરવી. જ્યારે કોઈ દીવસ આપણી પોતાની જીંદગી કંગાલ ગુજરે છે ત્યારે આપણુ કહીએ છીએ કે ‘આજનો દીવસ કંગાલ ગયો,’ તેમજ જ્યારે આપણુ ખુશાલીમાં કે લલી વાતચીત કે મીનોઈ અભ્યાસમાં પસાર કરીએ છીએ ત્યારે કહીએ છીએ કે ‘આજનો દીવસ ઘણું સારો ગયો.’ આ મુજબ તેહેવાર પાળવો એનો અર્થજ એ થાય કે તે દીવસે બીજા દીવસો કરતાં વધારે પવિત્ર જીંદગી ગુજરવી. પવિત્ર જીંદગી ગુજરવા માટે—અથવા બીજા શબ્દોમાં બોલીએ તો મનને પવિત્રાઈમાં રોકવા

માટે—ભારી ખોરાક અને જાત જાતના દારૂ ઝેર જેવાં છે, એમ સેહેલથી કહી શકાય.

જો કે આ બાબદમાં એક વૈદ્યરાજની સલાહની જરૂર નથી, તે છતાં કોઈ પણ દાકતર આ બાબદમાં પોતાનું મત આપણી તરફેણમાં આપશે. એટલા માટે તેહેવારના દીવસો ઉપર ભારી ખોરાક અને જાતજાતના દારૂને બદલે સાદો ખોરાક લેવાથી આપણી તદ્દરોસ્તી જાલવવા સાથે મન સ્વચ્છ રહેવાથી મીનોઈ બાબદને લગતો વિચાર કરવાને તે વધારે લાયક થાય છે. ભારી ખોરાકથી ચિત્ત બરાબર રહેતું નથી, અને તેને પચાવવાને જાતજાતના કાતેલ ઝેરી દારૂ પીવાથી આપણી નેમ ઉંધી વળે છે. પણ આખો દીવસ સાદા ખોરાક સાથે લાણુવામાં કે ધર્મ અભ્યાસમાં જીંદગી ગુજારી હોય તો રાત પણ ઘણી ખુશનુમા પસાર થાય છે. એટલુંજ નહીં, પણ એવી રીતની ટેવ પાડી હોય તો કોઈ વાર રાત્રે અગમચેતી કે આગાહી પણ થાય. માત્ર ઘણું ઘણું ભણી જવાથીજ કાંઈ વળતું નથી; થોડું લાણુવું, પણ તેની સાથે તેની સમજ લેવી વધારે બેહેતર છે. તેહેવારના દીવસો પર બધાં છોકરાંઓને સાથે લઈ ધર્મ સંબંધી કે નીતિને લગતાં પુસ્તકો વાંચી તેની સમજ લેવાય તો બધાંના મન ઉપર તેમજ મોટાં માણસના મન ઉપર સારી અસર થાય અને પછવાડેથી જીંદગીમાં ધર્મ જ્ઞાનની ખામીને લીધે જે કેટલાક પસ્તાવાના દાખલાઓ બને છે તેવા દાખલાઓ બનવાનો સંભવ ઓછો રહે.

“ગાહમ્બાર અને જરનોના મેલાવડામાં જગતના લલાં અર્થે સાથે મળી (congregational) ‘બંદગી’ થાય એવી ગોઠવણો થવી જોઈએ. તેમજ ‘હીપહીપ હુરરે’ ના તોફાની ખાનાની જગ્યા માત્ર ચાસની કે તદ્દન સાદાં ખાનાને આપવી જોઈએ. પણ એવા મેલાવડાઓ તરફ વધારે ખેંચાણ થાય એવા કરવા તેની સાથે તે હિંગામને અનુસરતાં ધર્મ સંબંધી લાષાણો, અને લાષણ કર્તા નહીં મળે તો, તેને અનુસરતાં વાંચણો થવાં જોઈએ.

“આ સઘળી એલતેમાસો તુરત વેળાની કામ ચલાઉ છે; એમાં ઘણો સુધારો કે વધારો સંજોગો મળતાં કરી શકાય એમ છે. પણ લલા જરથોશ્તી ટોળામાં જેઓને લાગે વળગે તેઓને અર્જ કરવામાં આવે છે કે જંગલી જમાનાને અનુસરતી રસમો, જે માત્ર એક યા ખીજ પ્રજાના સમાગમમાં આવ્યાથી અખત્યાર કીધી હોય, પણ જે વાંધા ભરેલી દેખાય, તે તરક કરી તેની જગ્યા વિવેકથી દરીયાફત કરી જે રીત સારી લાગે—જે રીત આપણને અહુરમજ્દની વધારે નજદીક જવામાં મદદ કરે—તે રીતો અખત્યાર કરવી વધારે મુનાસેબ છે.”*

તેહેવારો ઉપર થતાં ભણતરો.

સાથે મળીને કરવાના [congregational] ભણતર માટે આગલ જણાવવામાં આવ્યું છે. જરથોશ્તીઓમાં ચોકસ

હીંગામો ઉપર અમુક લણતરો અમુક ગેહ માં લણવાનાં મુકરર થયલાં છે. તે લણતરો જો જુદા જુદા ટોળાંઓ અથવા મંડળો સાથે મલી એક ઉચ્ચારે પુરવી ગંભીરાર્થથી કરવામાં આવે તો કેટલો ફાયદો થાય ! *

લણતરના “ વાઇબ્રેશન્સ ” આસપાસ ફેલાઈ તે જગ્યાને પવિત્ર કરે, એટલું તો કોઈ પણ વિચારવંત જરથોશ્ટી કબુલ કરે. પણ એ સિવાય તે લણતરના આવાજનો પ્રવાહ આખાં વિશ્વમાં પંથરાય છે, અને તે જ્યાં જ્યાં પંથરાય છે ત્યાં ત્યાં લણતરની લલી અસર પાંથરતો જાય છે. તેથી દુનિયામાં આખાદાની પંથરાય છે; તેથી ખુરી શક્તિઓનું બળ તુટે છે; તેથી ખીજા માણસોના મન ઉપર સારી અસર પંથરાય છે; તેથી હુશીયારી વધે છે; તેથી કામમાં મોહોબત વધે છે, ઈત્યાદી.

એક દોરડું તોડવા માટે જો એક જણ જુદું જુદું જોર અજમાવે તો તે તોડવા માટે સઘલાની કોશેશ નિષ્ફળ જાય; પણ સઘળા સાથે જોર અજમાવે તો તેઓ તે દોરડું સહેલાઈથી તોડી શકે, તેજ મુજબ જો લણતરો સાથે મલી

* હમણાની રીતી, જેમાં સાથે મળી બંદગી કરતી વેળા પણ કોઈ કેમ અને કોઈ કેમ લણતર કરે છે, તેથી જોધયે એવું કંઈ નહીં મળે એ દેખાઈતું છે. મરણ વખતના જેવા ગંભીર વખતે પણ પતેત કરવા કોઈ મોખેદ ક્યારે આવે અને કોઈ ક્યારે આવે અને સઘળા એકજ વખતે પતેત પુરી કરે ! એજ દેખાડે છે કે આપણે ક્યાં હયા છીએ.

કરવાનાં હોય તે બનતાં સુધી સાથે મઢી એકજ અતઃક-
સ્થૂથી કીધાં હોય તો તે કેવાં ચમત્કારીક કામો બબલે છે
તેને એક દાખલો તવારીખે મોઢ્યો છે. *

મોગલ રાજ્યમાં હિંદુસ્થાનમાં આવ્યા પછી પણ
જરથોસ્તીઓ ઉપર વારેવાર રાજદ્વારી આક્રોશો આવી પડતી
હતી. તેમાંથી તેઓ ગેબી મદદ મેલવી છુટકો મેળવતા હતા.
એકવાર એક આતશકદેહ ઉપર એક નવાબના હુકમથી
મુસલમાનોએ આખી રાત ઘેરો ઘાલ્યો હતો. મોઝેદોએ
ચજશનેની ક્રિયા માંડી. અલબત્ત જે જીવ સટોસટનો વખત

* નૃસિંહ મેહતાનો ગરબો જરથોસ્તી અબળાઆમાં હોંસે હોંસે
અને ગંભીરતા સાથે ગવાય છે. આ પવિત્ર નરને તેની જાતવાળાઓ
વારેવાર તરેહવાર તાણા મારતા હતા. એકવાર તેને એવી મતલબનો
વાણો માર્યો કે તેમનામાં સત હોય તો એક “નવસેરો હાર”
હવામાંથી પેદા કરે. “અરે માંગી માંગીને થું રે માંગ્યું, માંગ્યો
નવસેરો હાર !” નૃસિંહ મેહતા રાત્રે બજનમાં બેઠા અને તેમના
ચેલાઓ તેમની આસપાસ બેઠા. લોકો જોવાને ઠઠમાર એકઠું મળ્યું.
બજન ચાલ્યું આખી રાત; બામદાદ થવા આવી તોએ હાર મલે
નહી; તેથી લોકોને નાસીપાસ થવાનો અને મેહતાજીપર તાણાજાણી
થવાનો વખત નજદીક આવ્યો. પણ જેમ જેમ વખત જતો ગયો તેમ
તેમ પેલી તરફ બજન કરવા બેઠેલા ચેલાઓના તાલ અને સુર એવાં
તો એક મળી ગયાં કે ગોયા એકજ માણસમાંથી તે તાલ અને સુર
નીકળતાં હોય એમ લાગ્યું. આ સંઘળું અતઃકરણના એકત્ર થયા
સિવાય બનતું નથી. છેવટે સઘળાની ખુશાલી વચ્ચે હાર પ્રગટ થયો
અને નૃસિંહ મેહતાના ગળામાં આવી પડ્યો !

હતો તે મામલો ધ્યાનમાં લેતાં મોબેટોએ જાનફેશાની સાથે તે ક્રિયા કીધી હોય તે દેખાઈતું છે. રાત્રે નવાળના વિચારમાં એટલો ફેરફાર થયો કે બામદાદે ઘેરો કહાડી નાખવાનો હુકમ થયો. થીયોસોફીનો અભ્યાસી એનું કારણ કદાચ તુરત સમજી શકશે.

જો અવસ્તા લઘુતર કરતી વેળા લઘુનારા પવિત્ર લોકો એકીનદાર, જાનફેશાની કરનાર, ગંભીર અને એક દીલ હોય તો તેઓ નહીં શું કરી શકે ? હજી આપણે તેનો કક્કો પણ જાણતા નથી અને આપણાં અજ્ઞાનપણા અને આપણી આજસાઈ માટે વારેવાર ધર્મને સજા કરવા મેદાન પડીયે છીયે !

નવજોત.

નવજોતનો ખનાવ માણસની જીંદગીમાં ઘણો પવિત્ર ગણાય છે. સરોષ તરફથી ખુદાઈ રોશની જે બસારત રૂં માણસને લિતરમાંથી મળે છે, તેને ઈંગ્રેજીમાં “ઈન્સ્પીરેશન” કહે છે, પણ “ઈન્સ્પીરેશન”માં માણસ માત્ર મીનોઈ ખ્યાલો મેળવે છે. ઉંચી બસારતમાં તો રવાનની ચશ્મથી રોશની દેખાય છે. હ્યાં આપણી મતલબ ઈંગ્રેજીમાં જેને ઉંચી જાતનું Initiation કહેવામાં આવે છે, જેમાં માણસ પેગમ્બરી દરજ્જે ચહુડતાં એક પછી એક પરદાઓ ખુલતા જાય છે, તેને કહેવામાં આવે છે. એને કદાચ આપણો અવસ્તા જંદ શબ્દ “દક્ષત” લાગુ પડે, જે સંસ્કૃત શબ્દ

“દિક્ષા”ને મળતો આવે છે. “દિક્ષા”નો ઉચ્ચ અર્થ ઇંગ્રેજીમાં Higher Initiation થાય છે. એ વિષેની જરથોશ્તી ખાહેશ કેવી હોવી જોઈયે, તે આપણને પવિત્ર અહુનવદ ગાથાનો એક ફકરો પુરો પાડે છે:—

ચેજી અથા સ્તા હુધથીમ મજદા અપા વોહૂ મનંધહા અત તત મોઈદક્ષેમદાતા અહ્યા અંધહેઉશ વીસ્પા મએથા યથા વાઓ યજેમ્નસ્યા ઉર્વાઈઘાઓ સ્તવસ અયેની પઈતી.

“અગરજો (તું), અએ હોરમજદ ! ખરેખર એ પ્રમાણે રાસ્તી તથા નેક મનશનીને લીધે છે (ધ્યાને તું પોતે રાસ્તી તથા નેક મનશનીનું અક્ષંકાર રૂપ છે) તો, આ દુનીયામાં (મારી) તમામ જીંદગી ગુન્નરવા બાળે એવી બજારત કર, જેથી વધારે ભક્તિ બાવથી તારી પરસ્તેજ કરનાર તથા તારી કીર્તિ ગાનાર તરીકે (હું) તારી નજદીક પહોંચું.”

[અહુનવદ ગાથા, પૃષ્ઠા ૩૪, રૂ. ૬૦.]

એવાં “ઈનીશીએશન”માના કેાઈકની જાંખી નકલ તે આપણી “નવજોત” ક્રિયા હોય એમ લાગે છે. પણ એ “જાંખી નકલ”માંથી સુધ્ધાં પુષ્કળ ખુબી સમજી શકાય. એક જરથોશ્તીની જીંદગીમાં આ બનાવ મોટામાં મોટો અણાવો જોઈયે—તે એક બાળકને દીનમાં દાખલ થવાનો વખત છે કે જ્યારથી તે ખુદાઈ કાયદામાં—દીનમાં—દાખલ થાય છે, અને પોતાના કર્મને માટે જવાબદાર થાય છે; અને તે સાથે તેને પેલી મહાન “દક્ષત” (દીક્ષા અથવા initiation) તરફ પોતાની નજર રાખવાની છે કે જેની

અશ્વરત મારફતે પોતાના ગુરુ જીરથોશ્ત અથવા સરોષ-
તરફથી મીનોઈ જ્ઞાન મેળવી અહુરમઝદની સનમુખ-
સંપૂર્ણ અશો થઈ ઉભો રહેવાને તે લાયક થાય.

ખરેખર આપણી જીંદગીનો આ એક મહાન બનાવ
છે. આ નાનો વિષય લખવાની મતલબ પણ આ “સોનેરી
દરવાજા”માં દાખલ થઈ-આ મીનોઈ મહેલની બહારની
દરબારમાં દાખલ થઈ-કેવી રીતની જીંદગી ગુજારવી જોઈએ
તેનો કાંઈકે જાંખો ખયાલ મેલવવાની છે.*

કેટલીકવાર નવજોત વગેરે હીંગામો માટે જે ખર્ચો
કરવામાં આવે છે તે વાજખી રીતે થવાને બદલે માત્ર સગાં-
સ્નેહી અને દોસ્ત આસનાવોમાં કીર્તી મેળવવાની નેમમાં
ખર્ચાય છે. એવી ક્રિયાઓ પાંચ માણસની “અંબુમન”
સન્મુખ તો થવી જોઈએ, પણ પાંચને બદલે પાંચસો
માણસોને લખડુટ ખર્ચથી જમાડવાને બદલે આ પવિત્ર
બનાવની યાદમાં ખરેખરાં ભૂખે મરતાં અને મીઠોતાજમદ
માણસોમાં તે પૈસો વપરાયો હોય તો તે કેટલો કાયદો
કરે તે કહેવાઈ શકાતું નથી.

તે સાથે જેને જોગવાઈ હોય તે જો પોતાના બાળકની
નવજોત સાથે કોઈ ગરીબોના બાળકની નવજોત કરી આપે
તો વધારે કાયદો થાય.

*જુઓ “નવજોત પોથી,” તથા ચેરાજ, જાનેવારી ૧૯૦૮.

શાહદી—લગ્ન.

માણસની જીંદગીની અંદર ખીજો પવિત્ર બનાવ લગ્ન છે. માણસ જાતમાં લગ્નની મૂળ નેમ માણસ પેદા કરવાની છે. પેદા કરનાર પેદા કરવાના સાધન વગર કોઈ ચીજ પેદા કરી શકે નહીં—પેદા કરવાને કોઈ સાધન જોઈયે, માણસને પેદા કરવાને પેદા કરનાર માટે માણસ જેવુંજ સાધન જોઈયે. તે માણસની મારફતે માણસ પેદા કરે. એટલા માટે માણસ પેદા કરવાની નેમ—ખીજા શબ્દોમાં બોલીયે તો લગ્નની નેમ—ખુદાઈ છે; એટલા માટે તે પવિત્ર છે. એ શિવાય ખીજા મતલબ માત્ર હેવાનીયત ગણાય. એટલા માટે લગ્ન વખતે ધર્મક્રિયાની જરૂર છે—એટલા માટે ચોકસ સંજોગ વખતે લણવાની નીરંગ મુઘાં જરથોશ્તી ધર્મમાં આપવામાં આવી છે. પણ અફસોસ! ફરેશ્તાઈ રહેવાને બદલે, આપણુ એક એવા જમાનામાં રહીયે છીયે કે, હેવાનીઅત માણસના ધર્મ તરીકે પસાર થાય છે! આપણને જાનવરી નહીં, પણ ફરેશ્તાઈ ફરજ'દો પેદા કરવાનાં છે. તે માટે તેવીજ રીતની જીંદગી માળાપોએ ગુજારી, તેવાજ કાયદાઓ શોધી કહાડી તે કાયદા ઉપર અમલ કરી તેવી રીતનાં ફરજ'દોની વૃદ્ધિ કરવી જોઈયે. આ માત્ર નાનો વિષય છે એટલા માટે એમાં આ મહાન બાબત વિષે વધુ વીસ્તારી શકાતું નથી. નવજોતના લખલુટ ખરચો માટે જે વિચારો જણાવ્યા છે તેજ અત્રે પણ લાગુ પડે છે. બલકે વધુ:

જરથોક્તીઓમાં જેટલો ઉડાઉ અને લખલુટ ખરચ—
કેટલીકવાર અવિચારી ખરચ—લગ્ન અથવા શાદી રામશનીને
નામે થાય છે, તેટલો બીજા કોઈ હીગાંમ ઉપર થતો નહી
હશે. ગરીબો તેમાં પાયમાલ થઈ જાય છે.

લગ્ન જે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે એક ખુદાઈ બનાવ છે
તેણે બજારી સોદાનું રૂપ પકડ્યું છે. વર વેચાય છે, કન્યાના
બાપ દંડાય છે ! જે કામ કુદરતી નજરે જોતાં કોઈ મોટા
ખરચ વગર થવું જોઈએ, તે કામમાં કુટુંબો તારાજ થાય
છે. જે કામથી એક સંસાર સુલેહ ભરેલો અને સુખવાસી
થવો જોઈએ, તે કામ જુદાઈ પેદા કરનાર થઈ પડ્યું છે.

જેમ બીજા બાબદોમાં પરહેજગારીની જરૂર
જણાવવામાં આવી છે, તેમ લગ્નની મતલબ પેશ પાડવામાં
પણ જો સાદાઈ અને પરહેજગારી પાલવામાં ન આવે તો,
તેથી દુઃખ અને સંતાપ આવી મલે.

પાશ્ચાત અભિપ્રાયોથી બીહીને આપણા લોકોએ લગ્નના
સંબંધમાં ઘણીક ક્રિયાઓ રદ કીધી છે, અને બજારના
દલાલો જેમ “હાથેવારો” મેળવી સોદો નક્કી કરે છે
તેમ એક હથેવારો રાખી બાકીની ક્રિયા ધીમે ધીમે
રદ કરવામાં આવે છે. પણ તે છતાં ખરચ તો વધતા જાય
છે. તેનું કારણ એ કે, જે કાંઈ મીનોઈને લગતી રીતભાત
અને ઓછા ખરચની, તેની જગ્યા જેતીને લગતી રીતભાતો,
અને વધારે ખરચાણ, આમેજ થતી જાય છે. આજના

કપડાં અને જાણુસો તરફ નજર કરો--તંકલીલી અને ખરચાલુ--અને ખાનપાન તરફ નેગાહ પોંડોચાડો--તે સઘળું અ-જરથોશતી દેખાશે. એક જરથોશતી ખાનુ, ખાનગી કે જાહેર, કુટુંબમાં કે બહાર, સાદુ હોવા સાથ, બાજુ ધરીને પુરતી ગંભીરાઈથી લેવાવું જોઈયે. ઉપર કહ્યા પ્રમાણે લગ્ન એક પવિત્ર બનાવ છે. તેમાં પરણતાં જોડાંની આસ-પાસ ફરેશતાઓની દુવા મેલવવા તેમની આમદાની થવી જોઈયે; જે માટે ત્યાં આતશ, લોખાન, પુલ, ઈત્યાદીની ખુશખો રાખવામાં આવે છે. આ ઠેકાણે ગંભીર શાન્તી, માંથના કલામો, આશીર્વાદો, ઈત્યાદીની જરૂર છે. પણ એક બાબુ આ પવિત્ર ક્રિયા ચાલતી હોય, ત્યારે બીજી બાબુ, તુરત કે પછી, દારૂ સાથના ખાણામાં “હુરરે” ના પોકારો, ખુમ બરાડા, તરેહવાર ઠઠા મશકરી, આ પવિત્ર હિંગામને ફરેશતાઈ કરતાં દેવચરની દેખાવનું રૂપ આપે છે ! આપણને આ દુનિયાંને બેહિસ્ત બનાવાનું છે તે શું “હીપહીપ હુરરે” થી બની શકશે ?

ફીશીયારી અને ફેશન બતાવવાને ઘણા માણસોને એજન કરી ફેસ્તો અને ફાસ કરવાને બદલે, શુંજસ મુજબ માણસોની અંજુમન બોલવવાથી વધારે સારી રીતે મેનેજ થઈ શકે, અને હિંગામ વધારે સમાધાની ભરેલો અને ખરેખર ધર્મી રીતે પસાર થઈ શકે.

પરજીવી જીંદગી.

પરજીવી પછી કામીક ખવાસ જાગૃત થતાં માણસ ઈશ્કી થાય એ સ્વાભાવીક છે. પણ તેને વશ થવાને બદલે જે તેને કાબુમાં રાખે તે ખરો જરથોશ્તી. તેને વશ કરવાને બદલે તેને જે વશ થાય તે નહીં. આ ખવાસ માણસને મતાંદ્ર, ઉડાઉ, અવિચારી, ગર્વીષ્ટ, ઇત્યાદી બનાવે છે, અને તેથી તે પોતાના ગળાં ઉપરાંત ખરચ સાથે મોજીલી જીંદગી ગુજારવા પડે છે. ઘણા વર્ષ નહીં જાય તે આગમચ તે પોતાની ભૂલ જોય છે, પણ તે ભૂલ ઘણી મોડેથી જોય છે.

એટલા માટે દરેક જરથોશ્તી જીવાનને પોતાના સ્વભાવ ઉપર ખુબ બારીકીથી અને ચોકસાઈથી નજર રાખવાનો જે વખત છે તે આજ વખત છે. એ રંગીલી જીંદગીના શીડા ગારમાંથી જેમ દુર રહેવાય તેમ ઠીક. આ તે વખત છે કે જે વખતે પોતાનાં માળાપ કે વાલીની રાહબરી અને સલાહ અને પનાહની ઘણીજ જરૂર છે; પણ અફસોસ સાથે જોવું પડે છે કે આજે જે વખત એવી વડીલોની પનાહપોશીની, સલાહની, અને મદદની ઘણી જરૂર, તેજ વખતે જરથોશ્તી જીવાનો તે છોડી જાય છે, અને પછી તેમની ચીંતાતુર થઈ પડેલી હાલત વિષે તો તેઓજ જાણે !

મરણ પછી.

મરણ એક કુદરતી બનાવ છે. જે જન્મે તે મરે. જેણે જન્મ લીધો તે મરવાને ક્ષણે. પણ મરણ એટલે શું ?

તે માત્ર શરીર જે જુદાં જુદાં ખાકી તત્વોનું બનેલું છે તે ખાકી તત્વોને છુટાં પડવાનો વખત આવવાથી રવાનનું તે છોડી જવું--આ બનાવને આપણે મરણ કહીએ છીએ. રવાન જે ખરેખર માણસ છે, જે અમર છે, તે કાંઈ મરતુ નથી. આટલી સેહેલી વાત મરણ વખતે જુદી જવાય છે, અને માણસને અનદીઠ દુનિયામાં પાસ થઈ જતાં--તેને આ દુઃખીયારી દુનિયામાંથી સુખવાસી હાલતમાં દાખલ થતાં--ગોયા કાંઈક મોટી આફત આવી પડી હોય એવી રીતે રડાકુટ અને તોફાણ મચાવવામાં આવે છે. મતલબ એ કે જાણે સગાં વહાલાંઓ અને દોસ્ત આસનાવો, પોતાના સ્વાર્થને માટે, ગોયા ગુજર પામનારને સુખવાસી મુકામ (ખેડેશત) માં જવા દેવાઈએ છતાં નથી ! તેમના તોફાણ, રડાકુટ, અને કલાપીટની કુદરત કાંઈ દરકાર કરનાર છે ? તે માણસની મુખાઈ અને અજ્ઞાનપણા ઉપર હસે છે !

શું આ ઢોંગ માત્ર લોકોને જણાવવાને નથી હોતો ? પોતાની મોહરદારના મરણ પછી ઘણું તોફાન મચાવનાર અને ઘણું રડનારને આપણે બે ચાર મહીનામાં ખીજ બંધરી કરી લાવતાં જોયા છે !

પણ આપણે હ્યાં એક જુદીજ બાબત ઉપર બોલવાનું છે. પોતાને મનગમતી ચીજોના ખાન-પાનના પુવારા ઉઠે છે, તે એટલાં સુધી કે મોહલ્લાના ભીખારી અને દોર પણ ધરાઈ જાય--અને તે ખરચ “બાજ રોજગારને ખાતે” ઉધારવામાં આવે છે !

આપણુ ઇચ્છીશું કે એક મરનારની પાછલ એક વર્ષમાં આપણા જરથોશ્તીઓ ખાનપાન અને મીઠાન ઉપર જે ખરચ કરે છે, તેનો અરધોજ ભાગ મરનારની નૈયતે ગરીબો અને ભુખે મરતાંઓને ઇન્જાયલું ભોજન જમાડવામાં, અને કેઇ જાણકાર પવિત્ર મોબેદ શોધી કહાડી તેની પાસ ઘટતી ક્રિયા અને લણતર લણાવવામાં ખરચાય. જે જરથોશ્તીઓ પોતે ખાઈપીને તે ખરચ મરનારને ખાતં ચહુડાવતા હોય તો તેઓ એક જાતનો ગુનાહ કરે છે. આ દુનિયામાં થયલાં કામો, ક્રિયાઓ કે લણતરોની જે અસર રવાનને પહોંચે તે માટે કેટલો ખરચ થતો હશે તેની તપાસ લેવા બેસીયે તો તે ઘણું કરી નિર્જીવ ખરચમાં આવે. ખરેખર રવાનને મદદ મળે તે માત્ર એક સ્વચ્છ અંતઃ-કરણમાંથી નીકળતા મોહોબતના ઉભરાની, તેવા ઉભરા સાથે ભણેલી માંથવાણીની, અને જે તે રવાનનું ધ્યાન આ દુનિયામાં રહેલું હોય તો કાંઈક દરાન-મેજ સાથની ક્રિયાની. આ માટે શું સેકડો રૂપિયાના ખર્ચની જરૂર છે? ખચિત નહીં.

ગુજર પામેલાં રવાન પાછળ પવિત્રાર્થ, પ્યાર અને દીલસોજીથી જે ક્રિયા લણતર વગેરે થાય, તે સીવાય ખીજ ખરચો, મેહેનત અને ઉપકાર કરવા જેવા દેખાવો કરવા તે ફેાકટના છે એટલુંજ નહીં, પણ કેટલીકવાર તો તે ગુજરનારના હુકમાં ક્ષાયદાને બદલે નુકશાન કરનારા હોય એમ કહી શકાય. ક્રિયાને લગતી બાબદો માટે જેટલી આતુરતા

ખતાવવામાં આવે તેટલી ક્રિયા કરનાર લાયક મોઝેદ શોધી
કહાડવામાં ખતાવવામાં આવે તો મોટો ફાયદો થાય.

આ વિષય લખવાની મૂળ નેમ એ છે કે જરથોશ્તી
ટોળામાં ધર્મને બહાને, સર અવસરે, અને બીજે બહાને
હાલ મોજ મળહ વધી પડી છે. જે મોજમળહો અસલ
તાલેવંતો નહીં ભોગવતા હતા તે હમણા ગરીબ જરથોશ્તીઓ
શોધે છે. આથી જરથોશ્તીઓ ધર્મી એટલે સાદી
અને પવિત્ર જીંદગી ગુજારતા બંધ પડતા જાય છે. આ
ફાની દુનિયામાં દુનિયાઈ લાલચો અને મોજ મળહોમાં
વધારે ગરકાવ થવું એ ખુદાથી દુર થવા બરાબર છે. સૃષ્ટિમાં
મીનો અને ગેતી જે ધૂવો છે. જે મીનો તરફ જવું હોય તો
ગેતીથી દુર થતા જવું; જે ગેતી તરફ જઈયે તો મીનોથી
દુર થવુંજ જોઈયે. મીનોઈ જીંદગી એટલે અહુરમજ્દને
લગતી જીંદગી ગુજારવાની દરેક જરથોશ્તીની ફરજ છે
અને તે સાદાઈ અને પવિત્રાઈમાં સમાયલી છે. તેમાં અટકાવ
નાખનાર ગોયા અહુરમજ્દના કામમાં અટકાવ નાખે છે, જે
આપણે આગળ જોઈ આવ્યા છીયે.

એક અષો માણસ કેટલી બધી મીનોઈ શક્તિ ધરાવે
છે તેનો ખ્યાલ જેઓ શરિરનાંજ બળને માત્ર જોર ગણતા
હોય તેઓને આવે નહીં. શરીરનું બળ માત્ર હેવાની બળ
છે—તે તો બલદ અને ઘોડાને પણ હોય—પણ મીનોઈ બળ

મીનોઈ દુનિયાંમાં જે કામ બજાવે છે તેનો ખ્યાલ સાધારણ માણસને આવે નહીં. એવો અષો માણસ પોતાની સ્વચ્છ મનશક્તિને લીધે આ દુનિયાંના પિતા જેવો છે—તે ધર્મનું અને દોષાનું રક્ષણ કરનાર છે.—તે બચાવનાર છે.

કૃષ્ણમાઓ અસ્તી અપવા વૈરથાઓ વહિરતો કશુશે ચરેકેરેમહી.

હે પતા ગેહિશ્યા અપંધહાયા અપઓનસ્યા અપ વધ્યાઓયા સ્તોઈશ.

હૃદ્યાઓ વંધહુદ્યાઓ યેજહે વે મસ્ત્રાનસ્યા વંધહાનસ્યા અયનસ્યા ચરેકેરેમહી.

હેયાં ના કૃષ્ણમાઓ નીશંધહરતુ હે ઐવ્યાક્ષયતુ હૃદા અપાયા, વાસ્ત્રાયા ફાંરધતિયા વિદીખ્યાયા અધનિતિયા આગ્રાયા અહુરહે મજદાઓ.

“ અશો માણસ આખાદી કરનાર, ક્ષેત્રમંદ, તથા સર્વોત્તમ છે, અમે પણ તેવી અશોષ ધરાવા ઇચ્છીએ છીએ

“ તે અશો માણસ અશોષની પુઠે ચાલવાથી દુનિયાંનો તથા અશો (અહુરમજદ)ની અશોષની મરજી પ્રમાણે ચાલનારી પેદાએક્ષનો પીતા છે.

“ અશો માણસ ખરેખરે બહુ આપનારો છે, જેની મોટાઈ ખુબી તથા શોભાને તમારામાં અમે ઇચ્છીએ છીએ,

“અશે માણસ અશેઠથી, ઉઘોગથી, સખાવતથી, જ્ઞાનથી નમ્રતાથી તથા અહુરમજ્દના આતશથી અમેને હ મેશાં ગચાવશે તથા સંભાળશે.

[યજ્ઞશ્લોક, હા ૫૮.]

અલબત્ત અષો જીંદગીના જે ફાયદાઓ અત્રે દર્શાવ્યા છે તે અગણીત ફાયદાઓમાંના બહુ થોડા છે, તે સર્વેનું વિગતવાર અને વિસ્તીર્ણ વર્ણન કરવાને જેમ મારી અદના કલમ અશકત છે, તેમજ આ વિષય પુરતો નથી, કે જે વિષય એક નાના લોભિયા તરીકે જરથોશ્તી ઘરોમાં જવાબ દેનાર છે. પણ આ નાની પોથીથી કોઈક જરથોશ્તીને આ દુનિયાના લોભ લાલચથી દુર રહેવાને, અથવા મીનોઈ જીંદગી તરફ તેનું ધ્યાન લઈ જવાને, કોઈ વારખી મદદ મળશે, તો તેથી આપણુ કામ પાર પડેલું સમજીશું.

ગુજરાત સ્ટાન્ડર્ડ પ્રેસ.

૩૦ હફીઝ મંઝીલ, સુરત.

ચોપાનીયા, ચોપડીઓ તથા અરજીઓ અને ખીન્નું
સઘળી જાતનું અંગ્રેજી અને ગુજરાતી
છાપવાનું કામ કરવામાં આવે છે.

ભાવ મધ્યમસર એક વખત ખાત્રી કરો.

દર રવીવારે પ્રગટ થતું ૬૦ વર્ષનું જીવનું અને જાણીતું

‘ગુજરાત મિત્ર અને ગુજરાત દર્પણ’ પત્ર

જેમાં રાજ્યદ્વારી, સંસારી. કેળવણી વીગેરે દરેક
સવાલો ઉપરાંત પારસી કોમની જાખતો

પણ અવાર નવાર ચર્ચાય છે.

વાર્ષિક સવાજમ રૂ. ૪-૮-૦ તથા દપાલ ખર્ચ રૂ. ૧, વધુ

એક નકલ નમુનાની મંગાવવા લખો.

મેનેજર, ગુજરાત મિત્ર, સુરત.

ચૈરાગ.

[સ્થાપ્યું સને ૧૯૦૦]

જરથોશ્તીઓ માટે ધર્મ તથા સંસારને લગતું એકલું
માસીક ચોપાન્યું.

અધીપતિ:--અરદેશર નશત્વાનજી ખીલીમોરીઆ.

આ ચોપાન્યું વેદાન્ત, સુફીઝમ, થીઆસાફી,
આત્મજ્ઞાન, આજની વિદ્યા અને પશ્ચિમની ફીલસુફીની
મદદથી જરથોશ્તી ધર્મ ઉપર રોશની ફેલાવે છે; તે
ઉપરાંત સઘળી વૃદ્ધિઆત્મક (Progressive) હીલચાલો,
જેવી કે સાર્ધકોલાંજી, મેગ્નેટીઝમ, જીવહયા, વેજીટેરિ-
યનીઝમ વગેરેની હિમાયત કરે છે. કોઈ પણ પક્ષના
સંકોચાયલા આચાર વિચારોથી હઠ ખાંધવાને
ખદ્દલો. જરથોશ્તી ધર્મની મૂળ નેમ ધ્યાનમાં રાખી,
તેનો વિસ્તાર વિશાળ અને ખહોળો રાખવામાં
આવ્યો છે.

સેંકડો સતોષના ઉદગારો નિરંતર આવતા રહે છે.

સંસ્કૃત—સ્પર્શના શ. ગા, હિંદી પોસ્ટેજ સાથે; દર્યા માર્ગે
શ. શા; આંગે ઉપર લેવામાં આવે છે.

ચૈરાગ ઑફીસ;

હસ્તુર કાટેજ, હુનસીકુર્ધ,

નવસારી.

